

**Преподобний
Кукша Одеський
(Величко).**

Преподобний Кукша Одеський (Величко).

“Святість є не просто праведність, за яку праведники удостоюються насолоди блаженства в Царстві Божому, але є такою висотою праведності, що люди настільки наповнюються благодаттю Божою, що вона від них виливається на тих, хто з ними спілкується. Велике їхнє блаженство, яке відбувається від споглядання слави Божої. Переповнені любов'ю до людей, яка відбувається через любов до Бога, вони чуйні до людських потреб і до їхніх молінь, і є відповідальними за них перед Богом”.

Блаженний Іоан Максимович

Гхиігумен Кукша народився у 1874 році в селі Гарбузинка (близько 3-х км. від станції Гарбузинка) колишньої Херсонської губернії (нині Миколаївська область) у благочестивій селянській сім'ї.

Мати о. Кукші Харитина була благочестивою та богобоязливою жінкою. Коли він перебував ще в її утробі, то вона часто відвідувала храм Божий і причащалася Святих Христових Тайн, зміцнюючи Божественною благодаттю себе і своє чадо.

Косма з молодих років любив тишу і самотність, не любив ніяких веселощів, у вільний час сидів на ганку і читав Євангеліє. Бувало, мати скаже йому:

– Пішов би погуляти, дивись, твої брати пішли на “вечорниці”, йди і ти.

– Ну і хай ідуть, а я нікуди не піду, краще почитаю.

Ще маленьким хлопчиком, приходячи до церкви, завжди заглядав у середину Вівтаря. Його запитували, що він хоче там побачити:

– Боженьку, що там живе, – відповідав хлопчик.

Косма мав двоюрідного брата, одержимого нечистим духом. Косма поїхав з ним до такого старця, який виганяв бісів. Старець зцілив юнака, а Космі сказав:

– За те тільки, що ти привіз його до мене, ворог буде мстити тобі – ти зазнаватимеш утисків усе життя.

У 20-річному віці Косма вперше подався прочанином до Святого граду Єрусалиму разом зі своїми односельцями. Як видно з розповідей о. Кукші, у той час його земляки-селяни часто мали змогу і кошти щоб подорожувати до Святої Землі. Побувавши у Палестині і відвідавши всі святі місця і Єрусалим, юнак Косма на зворотному шляху додому відвідав Святу гору Афон, яка і стала його “долею”. Він вирішив усе своє життя присвятити служінню улюбленому Богові.

Прочани приїхали в Пантелеймонівський монастир,

розташований біля самого моря з південного боку гори. Усіх прочан запросили до трапезної. Серед приїжджих було багато молоді, деякі приїхали на Афон просто з дому, щоб залишитися там назавжди. Подали обід, всі їли монастирську їжу з вдячністю, і тільки двоє друзів – худі і бліді – не торкалися їжі, даючи зрозуміти, що вони приїхали на Афон постити і молитися, їжу тілесну ставлять ні в що. Під час обіду в трапезну кілька разів заходив благочинний обителі. Від його уважного погляду не сховалося, хто і як поводить себе за столом.

Після трапези, бажаючих залишитися в монастирі, благочинний став призначати на різні послухи: кого на кухню, кого в проскурну, кого в пекарню, кого на виноградники, а цим двом друзям-постникам сказав:

– А ви, раби Божі, помоліться з тиждень і їдьте додому. Вони здивовано вигукнули:

– Як, отче?! Адже ми сюди назавжди приїхали, хочемо залишитися тут жити!

– Ні, ніколи! Ви молитвеники і постники, а нам потрібні послушники і працівники. Через тиждень їдьте додому.

Ці двоє друзів весь тиждень бігали за благочинним, благаючи залишити їх у монастирі, обіцяли виконувати будь-які послухи, у трапезній споживали все, що їм подавали, нічим не відрізняючись від інших. Але благочинний був неблаганним. Нарешті, у призначений їм день від'їзду, він змилосердився і залишив їх в обителі.

Радості їх не було меж!

Так мудро в монастирі виховували ченців, навчаючи їх основам монастирського життя – послуху, який породжує смиренність, а звідси і всі християнські чесноти. На святій горі Афон близько 20 монастирів і багато окремих келій у горах, в яких живуть пустельники-самітники. Свята гора Афон це великий півострів (довжиною 60 км, а шириною 20 км), який поступово піднімається на схід у бік моря. На вершині гори Афон знаходиться храм на честь Преображення Господнього, де

раз на рік на Преображення служиться Свята Літургія (а напередодні всеношна), і всі святогорці збираються туди на престольне свято.

Відвідавши Афонські обителі, наші прочани направилися до настоятеля Пантелеймонівського монастиря за благословенням на дорогу додому. Настоятель був старий роками і прозорливий розумом. Коли Косма підійшов для благословення, настоятель запитав:

– А на який послух послати тебе, хлопче?

Косма відповів:

– Отче, я дуже хочу тут залишитися, але спочатку мені треба поїхати додому й отримати благословення від батьків.

– Ну, добре, їдь, через рік приїдеш, – і благословив (за звичаєм, як і всіх) іконочкою Святого великомученика Пантелеймона – небесного заступника монастиря на Афоні, в якому зберігається його чесна голова. Цю іконочку о. Кукша вставив у кивот і зберігав усе життя аж до своєї кончини.

Після повернення додому Косма відвідав Київського старця Йону, відомого всім своєю прозорливістю і чудотвореннями. Старець приймав людей у дворі обителі (Йонівській), всім давав різні благословення. Наближався в черзі зі всіма і Косма, із завмиранням серця думаючи: “А раптом старець мене не благословить на Афон?!” Зненацька старець Йона сам підійшов до Косми, стукнув його по голові хрестом і сказав: “Благословляю тебе в монастир! Будеш жити на Афоні!”

Приїхавши додому, Косма відкрив своїй матері бажання стати афонським ченцем, через що мати дуже зраділа і порадила йому попросити благословення в батька. Батько рубав у дворі хмиз, коли Косма підійшов до нього і повідав про свій намір виїхати на Афон, попросив благословення на від'їзд.

– Ще раз почую про монастир, порубаю як цю гілляку! – була батькова відповідь.

Батько дивився на чернецтво, як на справу несерйозну. На це була така причина: якийсь їхній односельчанин пішов у монастир і, проживши там деякий час і прийнявши чернецтво, почав вести мандрівний спосіб життя. Приходив не раз і у своє село: кому дров поколе, кому взуття полагодить, заробляючи на хліб насущний. Батько, як самостійний хазяїн, так говорив Космі:

– Порубаю тебе, як гілляку, поховаю тут і буду знати, де твої кістки лежать, а в монастир не відпущу!

Сумний пішов від нього юнак, він закрився у клуні і весь день провів у слізній молитві до Господа і Пречистої Його Матері за зм'якшення батькового серця, щоб той дозволив йому виїхати й поселитися на Святій Горі, без якої він уже не уявляв майбутнього свого життя. Майже рік Косма провів у молитві і тузі за Афоном. Разом з ним уболівала й мати, але суперечити батькові не сміла. Вона вчинила так: підмовила своїх братів, щоб вони переконали її чоловіка Кирила відпустити Косму на Афон.

Коли на Великдень вся рідня зібралася в хаті Кирила Величка, брати його дружини почали його вмовляти:

– Кириле, відпусти Косму на Афон, хай там буде молитвеник за весь наш рід. Бачиш, як хлопець переживає, як тужить? Хай буде ченцем!

Розчулилося серце Кирила:

– Хай буде по-вашому, хай їде! Всі повеселішали, а Косма від щастя воскрес духом і в радості серця подякував Богові і Божій Матері і почав чекати, коли батько призначить день його від'їзду.

Але розійшлися гості, і батько ніби забув про свою згоду. Пройшов один тиждень, другий, а від батька і натяку нема про від'їзд. Тоді Косма насмілився його запитати, коли ж йому збиратися в дорогу.

– Куди?! Нікуди не відпущу! Хто на господарстві буде працювати?

Ця відмова засмутила Косму, він затужив безнадійно. Тоді мати закликала своїх братів, і ті почали докоряти

Кирилові за його непостійність: при всіх обіцяв відпустити Косму на Афон, а тепер не господар своїх слів, хлопець же весь звівся від переживання...

Тоді Кирило і каже:

– Хай їде! Бог його благословить!

Косма негайно почав збиратися в довгоочікувану дорогу. Мати на прощання благословила його іконою Казанської Божої Матері в невеликому стародавньому дерев'яному кивоті. Цю ікону о. Кукша зберігав аж до своєї смерті, а коли помер, її поклали йому в труну на груди, і з нею він був нерозлучним і в могилі.

Колись до Єрусалиму і на Афон їздили пароплавом з Одеси, від якої недалеко знаходиться станція Гарбузинка.

Попрощавшись з рідними та односельцями, Косма вирушив у дорогу, славлячи і дякуючи Богові, прагнучи до Нього всім серцем і всією душею.

А в селі Гарбузинка залишалася дівчина Марфа, яка таємно обожнювала Косму і дізнавшись, що він поїхав на Афон, вирішила також піти в монастир, але знаючи, що батьки її не відпустять, приховувала від усіх свій намір. Незабаром Марфу висватали за молодого селянина, призначили день весілля. Днів за три до весілля подружки Марфи їхали на поклін до святих місць у Єрусалим. Марфа попросилася в батьків дозволити їй провести подруг до станції. Батьки дозволили. Вона пішла, але назад не повернулася. Дарма чекали і шукали її батьки – вона виїхала з подругами до Єрусалиму, де і вступила в Горішню обитель, прийняла чернецтво з ім'ям Марія, згодом стала ігуменею монастиря і, проживши в обителі 30 років, відійшла до Господа.

Отець Кукша просив поминати її у своїх молитвах, з захопленням згадуючи про її подвиг.

Прибувши на Афон у Пантелеймонівський монастир, Косма, за звичаєм, відвідав настоятеля, щоб взяти в нього благословення. Старець відразу впізнав юнака і втішений вигукнув:

– Ну, от і приїхав, хлопче! Благословляю тебе в проскурну.

У Пантелеймонівському монастирі тоді проживало до 3000 ченців і послушників. Чистота і порядок були ідеальними. Вбиральня була влаштована над водоспадом,

який все змивав і відносив у море. Близну й одяг обов'язково кип'ятили, не прасували – “потягнуть і розправлять”. Дисципліна була сувора: всі послушники і ченці, старі і молоді, повинні були ходити тільки в чоботах – інше взуття не дозволялося. Отець Кукша, який був

уже в 90-літньому віці, завжди ходив у чоботах, незважаючи на глибокі венозні рани. Він казав:

– Мені здається, що в мене ноги розсипляться без чобіт.

Всеношна молитва на Афоні починалася завжди (і зараз також) о 8 годині вечора, а закінчувалося о 8 годині ранку. Коли проголошували:

– Слава Тобі, що показав нам світло, – був вже ранок.

Під час всеношного моління всі стояли непорушно.

– Бувало, переступиш з ноги на ногу, а позаду старий чернець у спину кулаком штовхає: “Що, вже стомився, молодче?”

Минув рік монастирського життя на Святій Горі... Мати Косми відправилася на Святу землю, до Єрусалиму, з бажанням якось побачитися з улюбленим сином – адже сходити жінкам на Афон суворо заборонено навіть цивільним законом (карається тюремним ув'язненням до двох років). Вона опинилася на одному кораблі з російською Імператрицею, яка також пливла на Святу

землю. Коли пароплав наблизився до півострова Афон, той був окутаний густим туманом так, що залишався зовсім невидимим.

Три доби корабель стояв на якорі в кількох милях від берега в очікуванні, коли розсіється туман, щоб можна було жінкам, а особливо Імператриці, побачити Святу Гору хоча б здалеку.

Коли туман розсіявся, прочани-чоловіки на човнах поплили в Пантелеймонівський монастир. Мати Косми з прочанами послала листа Настоятелю з проханням відпустити до неї її сина-послушника в Єрусалим. Настоятель благословив Косму поїхати з матір'ю в Єрусалим. Косма на човні підплив до пароплава, піднявся на палубу, тепло зустрівся зі своєю матір'ю, і вони відправилися на Святу землю, де відвідали всі святині Палестинські. Великдень зустрічали в Єрусалимі, у храмі Воскресіння Христового. Там на Великдень (у Велику Суботу) до Гробу Господнього сходить з неба Божественний вогонь. Над похоронною печерою Спасителя здавна знаходиться спеціальна каплиця – Кувуклія. Слово “Кувуклія” означає “царська опочивальня”. Це слово застосовується в єдиному місці на землі – у Храмі Гробу Господнього, де “Цар царюючих і Господь пануючих” був покладений для триденного сну. Тут Він воскрес із мертвих, відкриваючи нам усім шлях до Воскресіння.

З давніх часів відомо про Диво сходження Благодатного Вогню на Гробі Господньому.

Першим свідком сходження Благодатного Світла на Гробі Господньому, за свідченнями Святих Отців, був апостол Петро. Прибігши до Гробу після звістки про Воскресіння Спасителя, він побачив похоронні пелени, як ми читаємо в Євангелії, але й усередині Гробу Христового дивовижне світло. Так повідомляє нам про це святитель Григорій Ніський.

Хоча за багатьма, як стародавнім, так і сучасним свідченнями появи благодатного світла можуть спосте-

рігатися в Храмі Гробу Господнього протягом усього року, найбільш відомим і вражаючим є чудесне сходження Благодатного Вогню напередодні Світлого Христового Воскресіння, у Велику Суботу. Протягом практично всього часу існування християнства це чудесне явище щорічно спостерігається як православними християнами, так і представниками інших християнських віросповідань (католиками, вірменами, коптами), а також представниками інших нехристиянських релігій.

У 1579 році у Велику Суботу Православного Патріарха зі священослужителями не пустили в Храм Гробу Господнього. Вони стояли перед закритими дверима Храму з зовнішньої сторони. Вірменські священослужителі увійшли до Кувуклії і довго молилися до Господа про сходження Вогню. Але їх молитви не були почуті. Стоячи при закритих дверях Храму православні священники також зверталися до Господа з молитвами. І ось несподівано, ніби блискавка вдарила в мармурову колону, вона розсіклася, з неї вийшов стовп вогню, що запалив свічки в руках у Єрусалимського Православного Патріарха. З великою радістю православне священство увійшло в Храм і прославило Господа, турки негайно вигнали вірменських священників з Кувуклії. Сліди сходження Вогню дотепер можна бачити на одній з колон, розташованих ліворуч від входу.

З 1579 ніхто більше не оскаржував і не робив спроб одержувати Благодатний Вогонь в обхід Єрусалимського Патріарха. Представники інших християнських віросповідань обов'язково присутні в Храмі у Велику Суботу, але отримують Вогонь з рук Православного Патріарха.

В Єрусалимі з Косьмою сталося дві чудесні події, які були знаменням подальшого життя преподобного.

Існує звичай занурюватися в Силоамську купіль всім прочанам, особливо безплідним жінкам, і котра перша встигне зануритися у воду, тій Господь дарує народження

дитини. Косма з матір'ю теж ходив занурюватися в Силоамську купіль. Людей було багато. Трапилось так, що в півмороку склепінь хтось ненароком штовхнув його зі сходів, і отрок в одязі несподівано впав першим

у воду купелі. Люди стали сміятися, кажучи, що у нього тепер буде багато дітей. Але слова ці виявилися пророчими, бо у преподобного згодом дійсно було безліч духовних чад.

Він завжди говорив:

– У мене тисяча духовних чад.

Потім він з матір'ю побував у Вифлеємі, де народився Спаситель Христос. Прийшли вони на місце народження. Печера охоронялася турком (тоді Палестина була під турками, яких пізніше витіснили араби). Над місцем народження Христа Спасителя знаходиться престол, а під ним на камені багатокутна срібна зірка, над якою низько висять палаючі лампади – місце народження Христа Спасителя.

Приклавшись до святого місця, всі прочани почали просити турка дозволити їм взяти святої оливи з лампад, пропонували гроші, але турок виявився немилосердним і незговірливим, і не погоджувався на жодні домовленості дати їм тієї оливи чи помазатися нею. Раптом одна лампада чудесним чином перекинулася на Косму, обливши весь його костюм. Люди оточили Косму, почали руками збирати з нього святу оливу, щоб помазатися нею.

Звичайно, не випадково перекинулася лампада і саме на нього. Це було Боже знамення, що через о. Кукшу багато людей будуть отримувати Божественне просвітлення і благодать.

У Палестині Косма з матір'ю прожили пів року, потім

вони благополучно на пароплаві відправилися додому. Косма, допливши до Афону, попрощався з матір'ю, а вона поїхала далі до Одеси, звідки поїздом до рідної Гарбузинки. Прошло небагато часу, і послухника Косму знову відправляють з Афону у Святий Град Єрусалим на півтора року, нести послух біля Гробу Господнього.

Косма взяв з собою материнське благословення – ікону Казанської Божої Матері, яка згодом пів року стояла на Гробі Господньому і була благодатною і чудотворною. Отець Кукша розповідав, що він ніс послух біля Гробу Господнього.

Повернувшись з Єрусалиму на Афон, Косма почав нести послух гостинчика в готелі для прочан, яких повинен був зустрічати, годувати, давати спочинок і проваджати.

– Бувало, прийде пароплав пізно, в годині 11 вечора, прибудуть прочани осіб 10-12, а в мене вже нічого нема дати їм поїсти, залишиться від вечері трохи картоплі – всім не вистачить. Я біжу в комору, беру трохи олії, розігрію картоплю з олією, дам усім по ложці, вони з'їдять все – і відразу ситі. І ти так само роби, – говорив о. Кукша авторові цих рядків. Незабаром він був пострижений у чернецтво з ім'ям Костянтин, а пізніше в чернецтво з ім'ям Ксенофонт. Гостинчиком він був впродовж 11 років.

– До дванадцятої години на послуху, а в першій годині ночі біг у пустинь за три кілометри до свого духівника старця Мелхіседека вчитися молитися.

У старця Мелхіседека в горах була своя келія, виноградник, грядка. Він дуже любив свого старанного учня і говорив о. Кукші:

– Коли помру, залишу тобі свою келію і книги. Ти будеш тут жити.

Отець Мелхіседек був подвижником високого духовного життя. Одного разу, стоячи на молитві, старець і його духовний син почули в нічній тиші наближення

весільного кортежу: тупіт кінських копит, гру на гармошці, веселий спів, регіт, свист.

– Отче, відкіля тут весілля?

– Це гості їдуть, треба їх зустріти.

Старець взяв хрест, святу воду, чотки і, вийшовши з келії, покропив навколо неї святою водою й осинив хрестом – відразу зробилося тихо, наче і не було ніякого шуму. Напевно, старцю явища ці були звичні й анітрішки не бентежили його.

Під його мудрим наставленням послухник Ксенофонт у короткий час зумів набути всі чернечі добродії, незважаючи на те, що був майже неписьменний, ледь розписувався. Але читати міг, хоча і з труднощами, Євангеліє і Псалтир знав напам'ять, службу церковну здійснював напам'ять, ніколи не помилявся, а Святе Письмо відкривалося йому Духом Святим, і він міг тлумачити його не гірше за будь-якого богослова, хоча і простими словами. Він відрізнявся християнською смиренністю, якої рідко хто може набути навіть за все життя і за яку Дух Святий вселяється в людину й освячує її Божественною благодаттю, роблячи її вмістилищем Своім.

На Старому Афоні о. Кукша прожив 17,5 років. Замолоду він був вище середнього зросту, обличчям білий, волосся чорне: всі приймали його за грека.

У 1912 році на Афоні відбулися події які розділили російське чернецтво і це протистояння закінчилось вигнання близько 1000 ченців з Афону.

В те число потрапив і Ксенофонт (о. Кукша).

Напередодні від'їзду

Ксенофонт побіг в пустинь до свого духівника і сказав йому:

– Отче, я нікуди не поїду! Ляжу на березі під каменем чи під човном і вмру тут, на Афоні!

– Ні, чадо, – заперечив старець, – так Богові угоднo, щоб ти жив в Україні, там теж треба спасати людей. – Потім вивів його з келії і запитав:

– Хочеш побачити, як стихії скоряються людині?

– Хочу, отче!

Тоді дивися, – старець перехрестив темне нічне небо, і воно зробилося світлим, перехрестив ще раз – воно розкрилося, і Ксенофонт побачив Господа у всій славі в оточенні сонмів Ангелів і всіх Святих. Він закрив обличчя руками, впав на землю і закричав:

– Отче, мені страшно!

За мить старець промовив:

– Вставай, не бійся.

Ксенофонт підвівся з землі – небо було звичайним. На ньому як і раніше мерехтіли південні зорі.

Наступного дня він попрощався з улюбленою обителлю і відбув до України.

Так Афонський чернець Ксенофонт виявився жителем Києво-Печерської Лаври. Київські ченці зустріли афонських братів недружелюбно, вони знали тільки те, що з Афону їх вислали за якусь провину і ставилися до них з недовірою.

Отець Кукша розповідав, що спочатку в Київській Лаврі він (та інші ченці з Афону) тужив за Афоном і, ходячи по печерах, зі сльозами молився, цілуючи моці святих угодників, а київські ченці казали:

– Дивіться, афонські злодії пішли, треба стежити, щоб вони не покрали гроші з кухлів! Чуючи це, афонські вигнанці впадали в ще більшу скорботу. Але поступово істина з'ясувалася, і на ченців з Афону почали дивитися, як на “гнаних заради правди”.

Під час Першої світової війни (1914-1916 рр.) о. Ксенофонт разом з іншими ченцями був направлений на

послух “братом милосердя” у санітарний поїзд, який ходив за маршрутом Київ – Львів, де він обслуговував важко поранених солдатів, деякі з них були без рук і без ніг, йому доводилося брати їх на свою спину і переносити на

собі. Вони були особливо нервовими і нетерплячими, били його по голові і плечах своїми кулаками, лякали й ображали його, а він з любов'ю терпів їхні немочі і “носив їхні тяготи”, як свої власні.

По закінченні терміну послуху в санітарному поїзді о. Ксенофонт повернувся в Києво-Печерську Лавру, де його незабаром висвятили в сан ієродиякона, а через тиждень в ієромонахи. Своїм старанним служінням Богові, любов'ю до Нього і ближніх, смиренністю і послухом о. Ксенофонт здобув загальну повагу серед братії і служив для них прикладом у чернечому діянні.

Отець Ксенофонт ніс послух у Далеких Печерах: заправляв і запалював лампади перед святими мощами, переодягав святі мощі, стежив за чистотою і порядком.

– Мені дуже хотілося прийняти схиму, – розповідав

він, – але за молодістю років (40 років з лишком) мені відмовляли в моєму бажанні. І ось одного разу вночі я переодягав моці в Далекіх Печерах. Дійшовши до святих моців схимника Силуана, я переодягнув їх, узяв на свої руки і, стоячи на колінах перед його ракою, почав ретельно йому молитися, щоб угодник Божий допоміг мені постригу в схиму.

(У цей час о. Ксенофонт був уже в сані ігумена). І так, стоячи на колінах і тримаючи в руках святі моці, він під ранок заснув.

Раптом чує сильний стук у двері нагорі, котрі у цей час повинні були бути вже відчиненими, – це братія йшла з всеношної прикладатися до святих моців у Далекі Печери. Отець Ксенофонт поклав святі моці в раку і поспішив наверх відкривати двері братії.

Незабаром після цього о. Ксенофонт раптово важко занедужав, як думали, безнадійно. Вирішено було негайно постригти вмираючого в схиму. При постригу нарекли йому ім'я на честь священномученика Кукші, моці якого знаходяться в Ближніх Печерах і який кілька сот років тому був посланий з Києво-Печерського монастиря просвіщати язичників вятичів. Багатьох з них навернув до християнської віри, за що вятські шамани відрубали йому голову. Його нетлінні моці привезли до Києво-Печерської Лаври, де вони почивають і донині.

Після постригу о. Кукша почав поправлятися і незабаром зовсім одужав.

Якось з Полтави до Києво-Печерської Лаври прибув її колишній мешканець старий Митрополит Серафим, щоб відвідати улюблену обитель і попрощатися з нею перед своєю кончиною. Пробувши кілька днів у Лаврі, він зібрався їхати. Уся братія, прощаючись, почали підходити до Владики під його святительське благословення. Старець, знемагаючи від старості, благословляв усіх, сидячи в храмі. Слідом за іншими підійшов і о. Кукша. Коли вони поцілувалися, Митрополит Серафим сказав:

– О, старче, тобі давно в цих печерах місце приготоване!

Про це нам розповідала схимниця матінка Херувима, вона жила поруч з Лаврою, щодня відвідувала Лаврські богослужіння, була близькою духовною дочкою о. Кукші, і ченці-очевидці розповіли їй про пророцтво прозорливого Митрополита.

Якийсь час о. Кукша ніс послух у проскурні, випікав проскури. У Лаврі тоді жили і молоді мешканці, зовсім юні хлопчики 9-10 років. Один з них згодом став архієреєм Нестором. Час був голодний, вже при радянській владі. Діти часто прибігали в проскурню, запитували, чи нема “кривеньких” проскурочок. Отець Кукша насипав їх їм повні кишені. Якось він сказав майбутньому Владиці, щоб той пришив всередині підрясника якомога більшу кишеню. Наступного дня хлопчик прийшов у проскурню і показав кишеню, в якій можна було вмістити повне відро проскур. Отець Кукша з посмішкою згадував про це, коли Нестор був уже єпископом.

У 30 роках Києво-Печерську Лавру закрили, ченців розігнали, деякі влаштувалися в Київських храмах, багато ховалися в місті. Часто вони збиралися на нічліг у матінки Херувими, в маленькій кімнатці по 19 осіб, спали сидячи на підлозі, тісно притиснувшись один до одного. Вона готувала для них убогу трапезу, підтримувала, чим могла. Отець Кукша влаштувався в храмі на “Солом’янці”, ледве чи не єдиному в Києві, де відбувалися Божественні Літургії. Ночував він, як і інші, у матінки Херувими. Одного разу на велике свято в храмі було особливо багато народу. Отець Кукша вийшов причащати людей, його притиснули до Царських воріт, хтось ненавмисно підштовхнув руку, у якій той тримав чашу зі Святими Дарами, і вони пролилися йому на ризу.

Отець Кукша дуже розхвилювався і витлумачив цей

випадок як нещасну для себе ознаку. В той час підряд заарештовували духовенство, багатьох розстрілювали. Незабаром заарештували й о. Кукшу, як “служителя культу”, що вважалося політичним злочинцем. Це було у 1938 році.

– Коли мене привели в тюремну камеру, – згадував о. Кукша, – у ній було багато “урок” (хуліганів), усі сиділи на нарах, вільного місця не було. В куті сидів знайомий священник, заарештований раніше за мене. Я став біля дверей зі своїм вузликом, оглядався, шукаючи собі місця на нарах, а той священник непомітно дав мені знак, щоб я не рухався з місця. Якби пройшов до нар, мене б урки побили – такий у них був тюремний “закон”. Я залишався стояти біля дверей і молився про себе Богові. Раптом урки потіснилися і звільнили для мене місце на нарах, хтось промовив:

– Отче, йди, сідай тут.

Згодом до них у камеру привезли також заарештованого архієрея. Владика був у літах, повний, важкий. Над такими урки особливо знущалися: вони сідали верхи на архієрея, змушували його возити їх на собі по камері, принижуючи в образах і побитті, так що через кілька днів той схуд до невпізнанності. Коли о. Кукшу відправляли з в'язниці до табору, Владика гірко плакав, розлучаючись з ним.

Засудили о. Кукшу на 5 років ув'язнення у виправно-трудовах таборах і після відбування терміну покарання до 5 років заслання. Так у віці 64 років о. Кукша опинився в далекій Сибірській тайзі на виснажливих лісопозавальних роботах. Праця була дуже тяжкою, особливо в зимовий час, у люті морози, в снігу. Працювали по 14 годин на добу, одержували по 400 грамів хліба і “баланду” (юшку), в яку іноді клали їм по маленькому шматочку м'яса, і вони (ув'язнені) їли навіть в піст, “за послух”, щоб не померти з голоду.

Якось вранці у перший день Різдва в барак, де

ночував о. Кукша, прийшли охоронці і наказали:

– Попи, виходіть пиляти дрова! Отець Кукша й інші священники вийшли на роботу, а мороз був близько 60 градусів.

Незабаром вони відморозили собі хто руку, хто ногу, а о. Кукша відморозив ніс. Їх усіх з місця роботи відправили в лікарню. Лікар оглянув о. Кукшу і сказав:

– Ну, Величко, пропав твій ніс! – і намазав ніс якоюсь маззю, від якої він, на щастя, через короткий час загоївся. Разом з о. Кукшою у таборі було багато засуджених, духовенства і чернецтва (як чоловіків, так і жінок).

У той час у Києві проживав єпископ Антоній, який добре знав о. Кукшу і цінував його за благочестя. Одного разу о. Кукша, ще в ув'язненні, одержав від Преосвященного Антонія посилку, – в яку разом із сухариками Владика умудрився покласти 100 частин сухих Дарів, щоб о. Кукша ними причащався.

– Але хіба міг я один споживати Святі Дари, коли багато священників, ченців і черниць, довгі роки перебуваючи в ув'язненні, були позбавлені цієї втіхи? Я розповів деяким священникам, що отримав Святі Дари і треба ними причастити ченців і черниць.

Священники під великим секретом повідомили “своїх”, щоб ті в призначений день, у визначеному місці, непомітно для охорони готові були прийняти Святе Причастя. Ми зробили з рушників епитрахилі, намалювавши на них олівцем хрести, прочитали молитви, благословили й одягли на себе, сховавши під верхній одяг.

Священники присіли під кущами. Ченці і черниці по одному підбігали до нас. Ми швидко накривали їх епитрахілями-рушниками, прощаючи і відпускаючи гріхи, і показували де, під яким кущем взяти часточку Святих

Дарів, які лежали на папері. Так одного ранку по дорозі на роботу причастилося відразу 100 осіб.

Як вони раділи і дякували Богові за Його велику милість! Хоча, для багатьох це було останнє причастя у їхньому багатостраждальному житті...

У таборі від виснажливої роботи і поганого харчування багато хворіли дизентерією, і майже всі вони вмирали. Захворів і о. Кукша. Його поклали в шпиталь, харчування погане, лікування нема майже ніякого, нема і надії на одужання. Його вже перевели в палату смертників, де перебувало 70 чи 80 хворих. Почався лікарський обхід. Лікар молодий, теж ув'язнений, підійшовши до ліжка о. Кукші, запитав, відкіля він.

– З Києва.

– Я теж киянин. Отче, явилікую Вас, я не дам вам померти! Він почав особисто сам лікувати о. Кукшу, приносив йому їжу, ліки і місяців за два поставив його на ноги й виписав з лікарні.

– Це було на Великдень, – пригадував о. Кукша, – я був такий слабкий і голодний – вітром гойдало. А сонечко світить, пташки співають, сніг уже почав танути. Я йду по зоні уздовж колючого дроту, їсти нестерпно хочеться, а за дротом кухарі з кухні в їдальню для охоронців носять підноси з пирогами. Так смачно пахне.. над ними ворони літають. Я почав благати: “Вороне, вороне, ти годував пророка Іллю в пустелі, принеси і мені шматочок пирога!”. І раптом чую над головою “кар-р-р!” – і до ніг впав пиріг з м'ясом – це ворон вкрав його з пательні в кухаря. Я підняв пиріг зі снігу, зі сльозами подякував Богові й втамував голод.

У 1943 році, у розпал війни, закінчився термін ув'язнення о. Кукші в таборі.

Навесні, на свято Святого великомученика Георгія Переможця викликали мене в канцелярію табору. Начальник повідомив мене, що я звільнений, запитав чомно, чи не винні вони мені щось. Я відповів, що ні, не

винні, хоча в них залишалися мої 145 карбованців, але я вже боявся і нагадати, щоб не прогнівити. Мені дали на дорогу 30 карбованців (тоді буханець хліба коштував 100-150 карбованців), квиток на поїзд, і я відправився на заслання в Смоленську область.

У дорозі я зовсім не мав що їсти. В одному купе зі мною їхала молода єврейка, – спаси, Господи, її душечку, з 3-річним синочком. Вона запитала, куди я їду і чи не священик я, сказала, що її батько равин теж в ув'язненні. Вона всі три доби годувала мене до самого Солікамська і з собою дала трохи грошей. У Солікамськ я приїхав надвечір, зійшов з поїзда і пішов шукати квартиру: одна черниця в таборі дала мені адресу своєї сестри і сама написала їй листа, щоб та прийняла мене на кілька днів. Я прийшов за адресою, попросився ночувати, тому що місто незнайоме, а на вулиці холодно. Хоча була вже весна, але ночі холодні. Проте сестра тієї черниці не впустила мене, сказала, що чоловіків у дім вона не впускає. Я пішов у скверик, сів на лавочці, а коли стемніло, ліг, поклавши свій вузлик під голову. Тільки заснув, раптом чую, хтось будить мене, дивлюся – міліціонер:

– Батечку, тут не дозволено спати!

Я був одягнений пристойно, на мені був сукняний піджак, поверх якого я одягнув чисту парусинову курточку (на ліктях латочки), щоб не вимазувати піджак. Я сказав, що їду з ув'язнення і повинен добратися до м. Кунгура, але вже пізно, а ночувати мені ніде. Міліціонер співчутливо відповів, що йому не шкода, щоб я тут спав, але можуть пограбувати, відібрати речі. Я показав йому свій вузлик з білизною: от і всі мої речі, хто їх візьме? Так до ранку я просидів на лавочці, а потім поїхав у м. Кунгур, звідти в те село, в яке мене вислали.

Прибувши в той же день на місце свого заслання, я запитав у перехожих, чи не впустить мене хтось на квартиру. Мені показали будинок, де жили дві віруючі сестри, але вони мене не впустили. Я зайшов в інший

будинок, там в одному будинку жила велика сім'я: старий, невістка і п'ятеро дітей (п'яте немовля, а чоловік на фронті). Я попросився на квартиру. Вся родина сиділа за столом, обідала. Старий сказав, що в них тісно, в одній кімнаті незручно буде жити. Вони запросили мене пообідати. Я помолився і благословив їжу. Старий запитує:

– Ви священник? Я бачив, що Ви як священник благословили стіл.

Я відповів, що так, священник. Тоді старий притяг знадвору дошки і почав негайно відгороджувати в хаті для мене келію, у якій я і прожив усі 5 років.

Маленька дитина часто голосно плакала, ніхто не міг її заспокоїти, тоді я виходив з келії, брав її на руки, і вона відразу заспокоювалася. З Києва мені почали надсилати посилки, три рази приїжджала матінка Херувима, привозила продукти і передачі від знайомих священників і ченців. Іноді я їздив до архієрея в Солікамськ, брав у нього дозвіл відслужити літургію в сусідньому селі, де була церква, і служив у ній Служби Божі. Люди довідалися, що я священник, і намагалися допомогти мені. Ті дві

сестри, які спочатку не впустили мене на квартиру, вмовляли перейти до них жити, просили пробачення. Але я сказав їм, що нікуди зі своєї квартири не піду.

У 1948 році, по закінченні терміну заслання, за о. Кукшою приїхала матінка Херувима і відвезла його до Києва.

Лавра на той час була вже відкрита за таких обставин. Коли під час Вітчизняної війни німці зайняли Київ, то німецький комендант міста забажав відвідати всесвітньо відомі Печери Києво-Печерської Лаври. Для цього знайшли екскурсовода – ченця, колишнього мешканця цієї обителі. Огляд почався з Ближніх Печер. У той час мощі в раках зберігалися відкрито, не під склом. Чернець-екскурсовод йшов попереду із запаленою свічкою, за ним німці з ліхтарями. Комендант йшов з наганом у руці. Біля раки преподобного Спиридона-проскурника, який почив 800 років тому, він зупинився і запитав, з чого зроблені ці мощі. Чернець почав пояснювати, що це тіла святих людей, котрі через благодать Божу стали нетлінними. Комендант взяв свій пістолет за дуло, а рукояткою з силою вдарив по руці преподобного Спиридона: суха, потемніла від століть шкіра тріснула на зап'ясті, і з “рани” потекла жива червона кров (сліди трьох її засохлих потьоків помітні і зараз на руці преподобного).

Комендант з жахом вибіг з Печери, а за ним і вся його свита. Наступного дня по міському радіо німецька комендатура оголосила, що Києво-Печерська Лавра відкривається і бажаючі можуть поселитися там. Подібні оголошення з'явилися по всьому місту на стовпах і парканах.

Незабаром німці відкрили і жіночі монастирі: Покровський, Флоровський, Введенський.

На горіщі храму Ближніх Печер ченці віднайшли декілька рак зі святими мощами, захованими туди

“войовничими атеїстами” ще до війни. Одна труна була в стоячому положенні, а в ній повністю оголені моці без голови, з сигареткою, запханою між пальцями руки. Там же знайшли чесну голову св. великомучениці Варвари. Моці благоліпно нарядили і вночі в раці перенесли на руках через весь Київ в Андріївський собор, також відкритий німцями і відданий віруючим для відправлення Богослужінь.

Після повернення з заслання о. Кукша відразу був прийнятий в Лавру і призначений на послух продавати свічки в Ближніх Печерах. Отець Кукша дуже боявся побачити бісів, завжди молився, щоб не побачити їх на митарствах. Він говорив, що бачив біса одного разу в житті в Ближніх Печерах, біс явився у вигляді величезного собаки з великими злими очима, зайнявши собою весь прохід. Отець Кукша перехрестив його, і той зник.

До часу повернення о. Кукші Митрополитом Київським був високопреосвященнійший Іоанн, він дуже полюбив добродісного старця і благословив о. Кукшу щодня причащатися Святих Христових Тайн і здійснювати таємний постриг над бажаючими прийняти чернецтво.

Отець Кукша був дуже покірним і смиренным, але ні перед ким не підлещувався, не догоджав нікому, він не боявся викрити грішника, незважаючи на чин і сан, але робив це обережно, з любов'ю до подоби Божої, з метою розбудити його совість і спонукати до покаяння. Він ніколи не сміявся, тільки по-дитячому щиро посміхався, при цьому його світло-карі очі світилися, як “сонечко”, голос мав тихий, несильний, “голубиний”. Бувало, йде через храм сповідати людей, а народу багато, всі проходи заповнені, і він ніколи не попросить пропустити його, а зупиниться позаду всіх і чекає, коли можна буде пройти, не розштовхуючи і не турбуючи людей. Рукава ряси часом не відвертав наверх, так що з них ледь-ледь видно було кінчики його пальців.

У його одязі, розмові, манерах, у всьому вигляді

вбачалася непідробна смиренномудрість. У спілкуванні з ним кожен почував себе, як у лоні матері, котрій можна з довірою віддатися і відкрити всі схованки своєї душі. Вся краса його життя “всередині його є” – велика душевна смиренність, невидима тілесним очам, але видима Богом, за що і дана йому від Нього велика благодать. І всі вважали за щастя висповідати йому свої гріхи й отримати від нього спасенні настанови і повчання. Це була воістину Божа людина й Ангел у плоті, дарований світові Господом для спасіння людей-грішників у нашому безбожному ХХ столітті. Він був великим прозорливцем, чув усі думки людей, йому були відкриті навіть їхні найпотаємніші почуття, які вони заледве могли зрозуміти самі, а він розумів і пояснював, від кого вони і звідки. Багато людей йшли до нього, щоб розповісти про свої скорботи і попросити поради, і він, не чекаючи їхніх пояснень, вже зустрічав їх потрібною їм порадою чи відповіддю. Сповідь людей все життя була його основним послухом, тому і називали його “сповідником”. Багатьох він зцілював від душевних і тілесних недуг однією своєю молитвою, часто заочною.

Отець Кукша дуже любив Божу Матір, завжди їй молився із синівською любов'ю і отримав від неї благодать радості духовної, яку і виливав на всіх, хто до нього приходив. З Апостольських переказів відомо, що від Матері Божої постійно виходила велика благодать духовної радості. Це особливо відчували святі Апостоли, котрі часто спілкувалися з Матір'ю Божою після Воскресіння Христового. Часточку своєї благодаті Матір Божа дала і своєму улюбленцеві – о. Кукші.

Бувало, з якою би скорботою не прийшла людина до о. Кукші, від нього йшла заспокоєною і радісною, ніби і не було тієї скорботи ніколи. Такий світильник не міг критися “під сподом”, про нього знали багато людей по всій країні, до нього тягнулися люди з усіх куточків країни. Зрозуміло, що всюдисущі “пронирливі” КДБісти

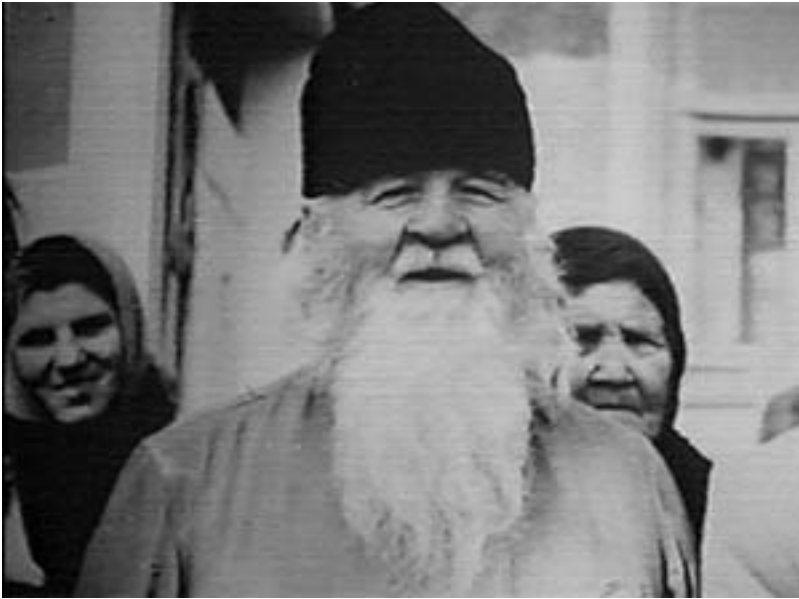

стежили за ним, як за небезпечним “ідеологічним елементом” і наказали духовній владі перевести його з Києва кудись подалі, у глухе місце.

У 1953 році о. Кукшу перевели у Свято-Успенську Почаївську Лавру – “другий Назарет”. Це місце прославила Сама Цариця Небесна у 1240 році, з’явившись у вогненному полум’ї на вершині Почаївської гори і залишила на камені слід Своєї правої Стопи, з

якої відразу почало витікати джерело святої цілющої води. Крім цього джерела, у Почаївській Лаврі знаходиться: чудотворна ікона Матері Божої з Богонемовлям на правій руці і святі мощі преподобного Йова – ігумена і чудотворця Почаївського (1551-1651 рр.), які почивають у Печерній церкві-обителі в срібній раці, і його келія-печера, де йому являвся Сам Господь під час його молитовних подвигів у I половині XVII ст.

От у цей “другий Назарет” (як називають Почаївську Лавру) Божа Матір і прийняла о. Кукшу. Тут він ніс послух намісника біля чудотворної Її ікони, коли до неї прикладалися ченці і прочани. Крім цього, о. Кукша повинен був сповідати людей. Свої обов’язки він виконував з материнською турботою до всіх прихожан, тонко з любов’ю викривав їхні недосконалості, прозорливо застерігаючи від падінь духовних і від майбутніх бід. Всі, хто приїжджав у святу Почаївську Лавру, намагалися обов’язково потрапити на сповідь до о. Кукші: люди

сотнями стояли в черзі до нього в храмі, багатьох прий-
мав він і у своїй келії, не шкодуючи себе для людей і
майже без відпочинку проводячи всі дні, незважаючи на
старечі хвороби і похилий вік.

Одного разу, коли він стояв біля чудотворної ікони
Божої Матері, у нього на нозі тріснула вена і налився
ледве чи не повний чобіт крові, його повели в келію,
вклали до ліжка. Прийшов знаменитий своїми чудесними
зціленнями ігумен Йосип (у схимі Амфілохій, нині
канонізований), оглянув ногу і сказав: “Збирайся, отче,
додому” (тобто помирати) – і пішов.

Усі ченці і миряни гаряче зі сльозами молилися до
Матері Божої про дарування здоров'я дорогому й
улюбленому старцю. Через тиждень ігумен Йосип знову
прийшов до о. Кукші, оглянув рану на нозі, яка майже
зажила і здивовано вигукнув: “Вимолили чада духовні!”

Протягом трьох років о. Кукша щодня служив ра-
нішню літургію в Печерному храмі, за винятком

нечисленних днів хвороби. Під час Літургії, стоячи біля престолу, він весь мінявся, ставав особливо одухотвореним, якимось світлим, “повітряним”. Одна духовна сестра розповідала, що їй дуже хотілося дізнатися, що у цей час відчуває старець.

– Одного разу, ввійшовши в Печерний храм, коли о. Кукша служив Божественну Літургію, я відразу відчула сильну близькість

душі до Бога, начебто навколо нікого не було, а тільки – Бог і я. Кожен вигук о. Кукші підносив мою душу “вгору” і наповнював її такою благодаттю, нібито я стояла на небі перед Лицем Самого Господа Бога. На душі було незвичайно, по-дитячому чисто, світло, легко і радісно. Жодна стороння думка не турбувала мене і не відволікала від Бога. У такому стані я перебувала до кінця Літургії. Після Літургії всі очікували, коли о. Кукша вийде з Вівтаря, щоб взяти в нього благословення. Майже після всіх підійшла і я до свого духівника. Він благословив мене і, міцно взявши обидві мої руки, повів за собою, уважно з посмішкою вдивляючись у мої очі, вірніше через очі в душу, ніби намагаючись розглянути, у якому вона стані після такої чистої молитви. Я зрозуміла, що Батюшка вблагав Господа дати мені можливість пережити таке ж святе блаженство, у якому він сам завжди перебував під час Божественної Літургії.

А інша раба Божа розповідала, що якось вона бачила

у Вівтарі Печерного храму під час здійснення Божественної Літургії о. Кукшою благоліпного мужа, який йому прислуговує. І коли потім вона повідомила про це о. Кукшу, то він сказав, що це був преп. Йов Почаївський, який завжди служить разом з ним, і строго наказав нікому не відкривати цієї таємниці аж до його смерті.

– Іноді він благословляв, поклавши обидві долоні своїх рук хрестоподібно на мою голову, читаючи про себе молитву, і я сповнювалася незвичайною духовною радістю і безмежною любов'ю, однаковою до всіх – друзів і ворогів, – з'єднаною з гарячою любов'ю до Бога і нестримним бажанням “звільнитися (від тлінного тіла) і з Христом бути”, усі земні муки здавалися нічим в порівнянні з цією всепоглинаючою любов'ю. У такому стані я перебувала днів зо три. Так о. Кукша зміцнював віру людей. Він говорив:

– Молися день і ніч і як Кукша будеш (тобто схимницею).

Але суєта світська і непослух через лінощі зробили мене далекою від такої досконалості. Отець Кукша завжди повторював: “Господи, сподоби бути, хоч скраєчку, але в раю”.

У Почаївську Лавру до о. Кукші також їхали люди з усіх кінців країни. Приїжджала в 1957 році і та “солдатка” з молодшим сином, у якої о. Кукша проживав, відбуваючи заслання біля м. Кунгура в Солікамській області. Вона зі сльозами на очах розповідала, як Батюшка “няньчив” її сина, і що вся їхня сім'я прихилилася до о. Кукші, як до рідного.

Приїжджали і приходили до о. Кукші і “великі” люди: і партійні, і невіруючі. Для всіх у нього було своє духовне лікування.

Якось до Львова приїхав у своєму службовому вагоні-салоні начальник (генерал) Челябінської залізниці на якусь службову нараду. У свій вихідний день провідниця службового вагону-салону попросила в начальника

залізниці дозвіл поїхати в Почаївську Лавру (за 150 км). Він зацікавився, що це за Лавра, і виявив бажання поїхати разом з нею. Одягнувши цивільний костюм, начальник залізниці направився в Почаїв. Ввійшовши в

Успенський собор Лаври, він побачив натовпи людей, які стояли на сповідь до о. Кукші. Він пробрався ближче, щоб розглянути старця. У цей час о. Кукша підкликав його до себе і хвилини 15 щось йому говорив. Провідниця спостерігала збоку. Начальник залізниці відійшов від о. Кукші дуже блідим і вкрай схвильованим. Він підійшов до провідниці і тремтячим голосом вимовив: “Килино Михайлівно, що це за людина? Відкіля він все знає? Він розповів мені все моє життя!” Після цього, коли Килина Михайлівна брала відпустку і приходила до начальника залізниці підписувати проїзний квиток, він завжди давав їй грошей і говорив: “Ви їдете “туди”, ось вам гроші, Ви знаєте на що”...(На свічки).

Отець Кукша був особливо уважний до молоді, намагаючись її наставити на шлях спасіння. Багатьох постриг у чернецтво і допоміг їм визначитися на якийсь послух у Лаврі, влаштувавши на постійне проживання в Почаєві, а декого відправив в інші монастирі.

Усі ченці святої обителі і сам Настоятель (намісник) архімандрит Севастіан дуже поважали о. Кукшу. І тільки благочинний Лаври архімандрит Флавіан (колишній випускник Петербурзької духовної Академії, згодом архієпископ Горьківський і Арзамаський) наповнився ненавистю до смиренного старця, почав переслідувати його на кожному кроці і налаштовувати проти нього Намісника.

Поступово о. Кукші створили нестерпні умови: заборонили виходити з келії без якоїсь видимої причини і навіть виселили “у затвор” – благочинний Флавіан на двері келії повісив замок, який особисто відмикав і замикав.

А одного разу, коли о. Кукша з другого поверху сходив по сходах, архм. Флавіан у злобній люті, чим він взагалі особливо відрізнявся від інших ченців, штовхнув його кулаком в груди з такою силою, що старець покотився по сходах вниз.

Отця Кукшу знали і поважали багато архієреїв, у тому числі і Чернівецький Єпископ Євмен, колишній благочинний Києво-Печерської Лаври, який знав о. Кукшу ще по Києву й відправляв його звідти в Почаїв.

Владика Євмен (у схимі Єфрем), довідавшись про утиски, що їх чинили старцю в Почаївській Лаврі, вик-

лопотає в Екзарха України Указ про переселення схігумена Кукші в чоловічий монастир Святого Апостола Іоанна Богослова, який знаходився в його єпархії на високому схилі правого берега Дністра, у мальовничому місці біля села Хрещатик.

На протилежному, лівому березі ріки, навпроти монастиря вниз розташоване курортне містечко Заліщики, яке потопає у фруктових садах і квітах.

У Вербну Неділю 1957 року о. Кукша відслужив останню літургію в Почаївській Лаврі і почав збирати речі, щоб відправитися на поселення в нову обитель. Замок з його дверей зняли в той же день. Люди, довідавшись

про від'їзд о. Кукші, юрбами йшли до дверей його келії, щоб попрощатися з великим старцем. Ніхто не знав, навіть сам о. Кукша, куди його відправляють. Народ плакав. Отець Кукша через кожні 10-15 хвилин виходив з келії, блідий і засмучений, щоб дати спільне благословення прибулим, і вони йшли зі сльозами скорботи, а інші заповнювали коридор, і Старець знову виходив і благословляв. Так продовжувалося до 11 години вечора.

У Великий Понеділок, рано-вранці перед світанком, коли в храмі заспівали “це Наречений гряде опівночі”, о. Кукшу вивезли з Лаври на вантажній автомашині, куди склали і його речі. Отець Кукша їхав у кабіні, а його келійник, що супроводжував, ієродиякон Ігнатій – в кузові. Від Почаєва до с. Хрещатик 160 км на південь. 83-літній старець тяжко переніс цей шлях ще і від переживання. Так що, коли приїхали на місце, він не мав сили рухатися, і келійник Ігнатій на своїх руках виніс знесилоного о. Кукшу з машини.

У Іоанна-Богословському монастирі було дуже тихо і просто.

Навколо дерева і чагарники, монастир нічим не обгороджений, у ньому є стародавній невеликий кам'яний храм на честь Св. Апостола і Євангеліста Іоанна Богослова. Поруч із храмом низенька дзвіниця, з-під якої витікає святе цілюще джерело по трьох трубах, які виходять зі стіни у спеціальний резервуар із трьох суміжних цементованих резервуарів, а з них під гору в ріку Дніс-

тер. На стіні дзвіниці над ринвами зображений Спаситель, Який сидить біля колодязя і розмовляє із самарянкою.

З південно-західного боку храму на невеликій площі розташовується монастирський цвинтар, на ньому близько двох десятків могил ченців і послушників, які упокоїлися в різний час. Метрів за сорок на південь від дзвіниці стоять два невеликих дерев'яних будинки, у яких не так давно жило до тридцяти осіб братії обителі.

Трохи вище всіх цих будівель біліє новий двоповерховий цегляний корпус, збудований колишнім молодим енергійним ігуменом монастиря Никодимом. У просторому будинку на другому поверсі влаштований теплий храм на честь Покрови Божої Матері. Поруч із храмом була келія о. Кукші, потім ще одна, і келія настоятеля з двох суміжних кімнат. Відразу, на другому поверсі, ванна кімната і туалет. На першому поверсі таке ж розташування келій, а під храмом трапезна і кухня.

От у цьому корпусі на другому поверсі й поселився о. Кукша.

Братії було мало: старенький Настоятель ігумен Михайло, двоє ієромонахів: Даміан і Валеріан, та ієродиякон Варфоломій, та ще старий схимонах Герасим, з яким о. Кукша жив ще на Старому Афоні, і з яким він виїхав звідти в 1913 році. Схимонах Герасим після прибуття з Афону відразу поселився на своїй батьківщині в цій обителі і спокійно прожив усе життя: до 1939 року Чернівецька область була під Румунією, і ніякі гоніння не торкнулися монастирів і ченців.

За три кілометри від монастиря в полі знаходилося монастирське господарство: будинок, корівник, сад і город. Було в монастирському господарстві дві чи три корови, свої яблука, сіяли кукурудзу, садили картоплю.

На господарстві жив і працював сліпий молдаванин чернець Іоанн, сам доїв корів і приносив молоко в обитель.

Економом був ієромонах Даміан (нині схиархимандрит Димитрій). Роботи в полі виконувалися послушниками і мирянами під час весняних і осінніх жнив.

Отець Кукша вільно зітхнув в обителі Апостола Любові, відчувши її і своїх нових співмешканців. А в Почаєві в цей час духовні чада невтішно сумували за дорогим отцем, доля якого залишалася їм невідомою.

Настав Великдень, але радості ні в кого не було. І тільки у Світлий Четвер отримали звістку від келійника Ігнатія, який повернувся, що о. Кукша зовсім недалеко: за півдня можна доїхати (з пересадками) автобусами.

Першими відправилися в невідомий шлях дві духовні сестри – чада о. Кукші. Вони так згадують:

– Знайшли ми цей монастир, вірніше, побачили з міста Заліщиків, перейшли річку мостом, по вузенькій стежці в лісі піднялися на високу гору до монастиря, ввійшли в корпус і побачилися з дорогим старцем. Він дуже зрадів, привів у свою келію, поговорив, висповідав, благословив наступного дня причаститися і пособоруватися. Приїжджих людей не було. Соборував нас обох Настоятель ігумен Михайло, посадивши на одну лавочку і накривши епитрахиллю – такий там у них був звичай. Ми тоді були молодими, соборувалися вперше в житті. Після соборування ми прийшли в келію о. Кукші, він поздоровив нас із прийняттям благодаті Духа Святого і послав на кухню по обід. Ми принесли обід і разом з отцем духовним пообідали. У келії майже нічого не було: кілька мішків з речами, ліжка і маленький столик. Після обіду ми вимили посуд і шукали, чим би стерти зі столу. Отець Кукша звелів стіл витерти папером, сказав, що так роблять на Старому Афоні, а посуд миють газетами – дуже добре відмивається. Так старець розсіяв наші забобони, що папером не можна витирати зі столу – нібито сварка буде, чому ми раніше вірили. Отець Кукша знайшов слухний момент для нашого виправлення. Потім запитав:

– А що ви тепер робити будете?

– Що благословите, батюшко! – відповіли ми.

– Діставайте з-під ліжка білизну і йдіть до джерела прати.

– Як, отче? Адже ми соборувалися, не можна змивати святе миро!

– Ну і що, що соборувалися? Одержали благодать і дякуйте Богові, а працювати не гріх, йдіть прати!

Ми взяли білизну і побігли до джерела, де весь день хлюпалися у воді і сушили на кущах барбарису білизну.

Так о. Кукша позбавив нас ще від одного забобону, що після соборування не можна змивати миро і митися у воді заледве чи не весь місяць.

– У ті перші дні нашого перебування в гостях в о. Кукші, – пригадує одна з тих сестер, – він багато говорив про себе і про своє життя (про що я вже розповідала вище), багато і мені пророчив і випробовував моє бажання прийняти чернецтво (про що я з дитинства мріяла), благословив мені свої чотки, котрим я була дуже рада, як найдорожчому скарбу.

З прибуттям о. Кукші життя в тихій обителі різко змінилося. Люди вивідали, де перебуває великий старець, і почалося справжнє паломництво: цілими днями по гірській стежці, як працюючі мурахи, тяглися низкою прочани – одні вгору, інші назустріч. В обителі стало багатолюдно: довідалися і місцеві жителі про великого старця і зачастили в монастир.

У храмі вже стало тісно, влітку у свята цілонічні богослужіння правили під відкритим небом. В інших дерев'яних корпусах влаштували готель для прочан.

Бідний і невідомий монастир став знаменитим і багатим. Пожертви надходили звідусіль. На пожертвувані особисто о. Кукші кошти на горіщі двоповерхового корпусу влаштували третій поверх, спорудивши кілька просторих келій. Всі ченці в достатку були забезпечені продуктами харчування, одягом, взуттям, білизною, постелями, ковдрами. Було закуплено новий посуд і

різний кухонний інвентар. Навпроти кухні в скелі влаштували велике приміщення – комору для зберігання продуктів і овочів. Крім цього о. Кукша допомагав і незабезпеченим черницям, які жили у своїх келіях у миру й у монастирях.

Він часто через матінку Херувиму посилав продукти харчування і речі в Київський Флоровський жіночий монастир “Марієчці” (у схимі Магдалина, яка завідувала монастирською богодільнею) для хворих і немічних черниць, а також у жіночий Введенський монастир.

Отець Кукша піклувався не тільки і не стільки про тілесні потреби людські, скільки про душевне їхнє вдосконалення і спасіння, особливо своїх побратимів по обителі, для яких він став отцем і наставником, навіть для самого Настоятеля.

Життя в монастирі завирувало, відчувалося особливе духовне піднесення як братії, так і відвідувачів. Центром цього духовного життя був, звичайно, о. Кукша, як носій благодаті Божої, котру він виливав на всіх оточуючих щедро (“стягни благодать Духа Святого і біля тебе спасуться тисячі”, – наставляв преп. Серафим Саровський). Він теж почував себе пречудово, незважаючи на свою старечу тілесну слабкість. Часто повторював: “Тут я вдома, тут я на Афоні. Там внизу сади цвітуть, ніби маслини на Афоні. Тут Афон”. І дійсно, відчувалася особлива благодать Божа в цій святій обителі, де люди одержували розраду і зцілення за молитвами о. Кукші, на якому почивала благодать древніх старців. “Бувало, прийдеш у монастир, ввійдеш у келію до о. Кукші, і відразу ніби оглушить така неземна душевна тиша і спокій, начебто потрапив на Небо. Все земне – всі скорботи і турботи – залишаться за дверима, а в келії тільки Бог, о. Кукша та я. Усі життєві печалі і тривоги відразу відходять і віддаються забуттю, на душі незвичайно мирно і спокійно, одним словом – свято”.

Отець Кукша з материнською любов'ю й увагою

намагався всіх приголубити й утішити, для нього всі люди були як рідні діти. Він жив для людей, самовіддано позбавляючи себе такого необхідного йому відпочинку.

Одного разу Єпископ Євмен надіслав свою автомашину за о. Кукшою, щоб той хоч трохи відпочив від людей у його архієрейських покоях. Але о. Кукша тяготився розкішшю і багатством залів і дуже вболівав, знаючи, що люди приїжджають у монастир і їдуть, не одержавши там від нього розради. Через тиждень він повернувся, не без труднощів вирвавшись з архієрейського будинку, де жив як “птах у золотій клітці”.

Якось до о. Кукші приїхала з Почаєва його духовна дочка черниця Ніна. У нього в ті дні нікого не було з його близьких духовних чад. Черниця Ніна і запитую:

– Не нудно Вам самому, панотче?

Він їй бадьоро відповідає:

– А я не сам, нас четверо: Косма, Костянтин, Ксенофонт і Кукша (усі його ангели-хоронителі).

Отець Кукша був майже неписьменним, листи читати не міг і сам їх ніколи не писав, а йому йшли листи з усіх кінців країни. Його духовні чада зачитували йому листа і за його благословенням писали відповіді. Бували і такі листи: “Батюшко, – писав семінарист, – з ким благословите одружитися, кого взяти: Валю чи Надю?” Отець Кукша з жалем говорив про таких: “Як я хочу, щоб усі ви були ченцями і черницями, але не можна сказати-звинуватити, що Кукша забороняє женитися. Напиши, нехай бере ту, котра більше подобається”, – чи: “Нехай запитає у свого архієрея”. Він говорив, що в монастирі з усіх чотирьох боків кам'яна огорожа, а у світі з усіх чотирьох сторін вітер віє (вітер спокус). Ще він говорив, що чернець для Царства Небесного, як син обителі, а мирянин, як найманець, якого за будь-яку провину можна прогнати.

За час свого життя в монастирі Св. Апостола Іоанна Богослова о. Кукша над багатьма своїми духовними

чадами здійснив таємний постриг у чернецтво і схиму. Одна духовна сестра розповідала:

– У лютому 1959 року після тривалої перерви я приїхала до о. Кукші. Він зустрів у келії і каже: “От, прилетіла голубка, тепер зв’яжемо”. Я не зрозуміла, як “зв’яжемо”. Виявляється, він говорив про чернечий постриг. Напередодні постригу після вечірньої молитви (читали завжди у нього в келії) він відправив нас відпочивати на третій поверх у келію матінки Херувими (над його келією) до 3 години ночі, а мені наказав: “Уночі перед постригом я тебе висповідую, і ти розповіси мені всі свої гріхи від юності”. Лежачи на ліжку я почала згадувати й у думці з сокрушенням серця сповідати всі свої гріхи о. Кукші, та так і заснула. Коли о 3 годині ночі ми прийшли в келію о. Кукші, він почав квапити мене до постригу, щоб до всеношної встигнути, а духовна сестра Ф. і каже: “Батюшко, Ви ж хотіли висповідати В. перед постригом”. А він відповідає:

– Вона мені вчора ввечері всі свої гріхи розповіла.

– Так ні ж, отче, ми ж відразу після молитви пішли! Ви тільки попередили, що вранці будете її сповідати.

– Ти нічого не знаєш, вона мені вчора всі свої гріхи від юності розповіла, – і так почав постриг без сповіді. Він чув мою уявну сповідь напередодні ввечері і відпустив, і простив усі мої гріхи.

Через півроку о. Кукша сповідав мене і духовну сестру М. у своїй келії. Ми повклякали на одному килимку, а о. Кукша подав нам свої мантиї: М. віддав нову крепдешинову, а мені стареньку вовняну, всю в дірочках. Я зі смутком подумала; от такі в нас різні і душі – у неї багата чеснотами, а моя убога. Пізніше я дізналася, що ця старенька мантия була в о. Кукші ще зі Старого Афону, він її беріг і вдягав в особливих випадках, і я втішилася тим, що сподобалася доторкнутися до Афонської старовини. Я так любила Афон, що якби була чоловіком, то пішки б туди добралася, що було і відкрито

старцеві. Отець Кукша привчав нас до Афонського Статуту. На Афоні вдень трудяться, а вночі моляться, земні поклони кладуть, спираючись на кулаки, а не на долоні. На Афоні деяких послухників стрижуть відразу в схиму.

Отець Кукша щодня причащався Святих Христових Тайн і говорив, що Причастя – це Великдень, і змушував після Причастя читати Великодній канон навіть під час посту. Він усіх зустрічав вітанням: “Христос Воскрес!”, усіх називав “дитинко”, часто говорив: “Сподоби, Господи, у віці цім пожити, Богу догодити і Царство Небесне успадкувати”.

Матінка Херувима жила в Києві, біля Лаври, але часто приїжджала до о. Кукші, вона переважно була хрещеною матір'ю чернечого постригу. Владика київський Нестор, який добре знав матінку, призвів її в сан ігумені і благословив носіння ігуменського хреста, якого через смиренність вона ніколи не показувала, і ховала свій сан навіть від найближчих духовних чад. Вдягалася просто: поверх ситцевого підрясника вдягала темну ситцеву спідницю, рябенький светрик, поверх апостольника хустку. Отець Кукша завжди ставив нам її в приклад, говорив, що колись пустельники по 30-40 років жили в пустелі і не могли набути внутрішню Ісусову молитву, а матінка Херувима мешкає у великому місті, а Ісусова молитва, як струмочок, постійно виходить з її серця.

Отець Кукша дуже не любив марнославства, завжди намагався захистити чи відвернути від нього своїх духовних чад, та й усіх взагалі. Він учив, щоб нічого не робили напоказ, забороняв відкрито в руках тримати чотки, радив із правого боку верхнього одягу зсередини пришити до підкладки кишеню й у ній тримати чотки, щоб лівою рукою їх перебирати, читаючи Ісусову молитву, дорогою, у храмі, в автобусі, у поїзді і т.д. Вдягатися велів так, щоб, нічим не відрізнитися від усіх людей:

– Голівку до половини відкрій, колінка ледве прикрій і нічим від людей не відрізняйся, а в келії вдягайся, як хочеш, там ніхто не бачить, але мантию обов'язково щодня хоч на 15 хвилин вдягай, а то, живучи у світі, забудеш, хто ти є.

Параман дозволяв знімати тільки тоді, коли потрібно мити тіло. Отець Кукша говорив, що навіть у добрий старий час (царський), якщо черниця вийде з монастиря, вона повинна була вдягатися, як селяночка: сіренька спідниця, рябенький светрик, біленька хустинка, особливо якщо поїде в чоловічий монастир чи у Києво-Печерську Лавру. Боже збав з'явитися їй там у чернечому одязі! Від цього в черниці з'явиться марнославство від загальної до неї уваги.

Одна раба Божа з Бердичева прийняла таємний чернечий постриг за благословенням о. Кукші і з'явилася у свій храм м. Бердичева, де її всі знали, у чернечому одязі. Знайомі з глузуванням почали її запитувати, в якому монастирі вона прийняла постриг, почали доводити, що постриг недійсний. Новопострижена засумнівалася в дійсності постригу і поїхала до о. Кукші з'ясовувати, чи вважається вона черницею, чи ні. Прибувши до о. Кукші, вона не встигла йому ще нічого сказати, як він запитав її:

– Скажи, Маріє, от якщо приготують гарну їжу і подадуть людині в золотому посуді, і цю ж їжу покладуть у глиняний посуд і дадуть іншій людині, то чи зміниться смак їжі від того, що вона покладена в глиняний посуд?

– Ні, не зміниться.

– Ось так само і ті, що прийняли постриг у монастирі і вдягаються в чернечі одяги – це золоті посудини, а ті, які прийняли його таємно і ті, хто одягається по-мирському – глиняні посудини, але вони перед Богом такі ж черниці, як і монастирські, благодать на них зійшла однаково.

Настановлена цією притчею, таємна черниця вигукнула:

– Отче, а я з цим питанням і приїхала до Вас!

Якусь жінку похилого віку з міста Мічурінська о. Кукша благословив постригти відразу у велику схиму з ім'ям Ніна. І, коли її дочка черниця Олександра (у миру Алла Іванівна Каргальцева) запитала, чому її матір постригли відразу в схиму, він твердо сказав: “Віра! Віра!”.

У цієї жінки була настільки сильна віра в Бога, що вона гідна була великої схими.

Духовним чадам о. Кукша велів так молитися: “Матір Божа, збережи мене в чистоті душевній і тілесній!”.

Він завжди вчив і нагадував йти середнім “царським” шляхом: особливо не замолюватися і не постити без міри, нікому не давав строгого посту, говорив:

– Прийде час – поїв би, та не дадуть! Поїв – дякуй Богові. Поспав – дякуй Богові. За все, за все дякуй Богові!

Сам він їв з великою помірністю.

По прийнятті Святого Причастя в неділю і в святкові дні, після обіду о. Кукша відправляв усіх нас відпочивати. Він говорив:

– Краще – спати, ніж язиком молоти після причастя.

Отець Кукша благословляв класти жереб:

– Коли не знаєш, як у житті поступити, використуй жереб: напиши дві записочки (“зробити так-то” і “не робити так-то”), скрути кожну в трубочку, поклади під ікону і прочитай акафіст до Матері Божої, а потім виймай, не дивлячись, будь-яку записку. Що в ній написано, те і виконуй. Але дивися, якщо покладеш, і не виконаєш (!..), – і о. Кукша суворо насварив пальцем.

Отець Кукша всіх переконував трудитися. Одній черниці захотілося “подорожувати”, він давав настанови жодної хвилини не проводити бездіяльно: “Якщо нічого робити, з молитвою пришивай до рукава латку, відпорюй і знову пришивай”. Взагалі о. Кукша був проти прочанства, він говорив, що тепер прочан нема, є “несправжні пілігрими”. Він не вважав прочанами тих,

хто нічого не хоче робити, нічим не займається, а ходить по Лаврі з храму в храм зі своїми клунками і сумками, не схвалював їхній спосіб життя, не велів з ними спілкуватися і навіть у дім впускати, тому що вони люблять багато говорити, займаються марнослів'ям і не моляться (і іншим заважають молитися). “А якщо гість приїде, прийми. І щоб було в тебе де покласти гостя і на чому посадити. Май п'ять сорочок: три для себе, а дві для гостей (якщо їм потрібно буде перевдягтися)”. Отець Кукша хотів, щоб у всіх були свої келії. Він не велів селитися далі як за один кілометр від Лаври:

– Коли буде війна, все навколо погорить, тільки на один кілометр навколо Лаври залишиться.

Якось він сказав:

– У старовину ми півроку добиралися до Єрусалиму, а зараз – 24 години – і в Єрусалимі! Коли будеш стояти біля Гробу Господнього (говорив він автору цих рядків), намагайся все запам'ятати. А коли тебе кудись повезуть, не переживай, але духом завжди стій біля Гробу Господнього, ось, як Кукша: я і у в'язниці, і в засланні був, а духом завжди стою біля Гробу Господнього!

Щодня о пів на п'яту ранку, зібравши духовних чад на ранкову молитву у свою келію, він відкривав кивот чудотворної ікони Казанської Божої Матері і давав усім прикладатися не через скло, а до самої ікони, а також до афонського благословення – до іконочки св. великомученика Пантелеймона і до інших ікон і хрестів. Особливо він цінував ранішню літургію. Він говорив, що на ранішню літургію ходять подвижники, а на пізню постники. Отець Кукша не причащав навіть грудних дітей, якщо під час літургії вони не були присутніми в храмі. Щодня, йдучи до церкви, о. Кукша вдягав свою Афонську волосяницю (сорочку) з білого кінського волосу, що колола тіло, особливо спітніле.

Отець Кукша був дуже акуратним і ощадливим, до речей ставився по-совісті, як і личить кожному хрис-

тиянину. Він учив ніколи не бігти поспішно в храм, навіть якщо доведеться і спізнитися, але йти не поспішаючи і творити молитву. А якщо потрібно кудись йти вдвох, то не поруч, а на відстані п'яти метрів один за одним, щоб не розмовляти, а творити Ісусову молитву в дорозі. Велів лягати спати о десятій годині вечора, а о першій годині ночі вставати на молитву.

Одного разу, коли о. Кукша жив ще в Почаєві, до нього підійшла група жінок:

– Батюшко, ми від самого Києва пішки йшли!

– І довго ви йшли? - запитав старець.

– 18 днів! – самовдоволено відповіли жінки

– Ну і дурепи: ви б сіли в поїзд і через 10 годин у Почаєві були б, і Богу би молилися. А ви 18 дів ноги били, всього в дорозі надивилися і наслухалися, та напевно сварилися і засуджували – гріхів набиралися.

– Було все це, отче, – відповіли присоромлені жінки, що хотіли було похвалитися перед старцем своїм уявним подвигом.

А ще якось до о. Кукші в монастир Іоанна Богослова приїхала бабуся і не без гордості розповіла йому, що вона ніколи в колгосп не вступала, паспорт не одержувала, ніде не прописувалася, на вибори не ходила і не голосувала.

– Ой, так ти повністю свята, матінко! – сказав о. Кукша, – а я ось, грішник, маю паспорт, прописаний і голосую.

– Та що Ви, батюшко?! – здивувалася бабуся.

– Так, матінко. А якби я не мав паспорта і не був прописаний, хто б тримав мене в монастирі і куди б ти змогла до мене приїхати? – і роз'яснив їй, що кожна влада дана або допущена Богом, і ми повинні підкорятися цивільному закону у всьому, тільки не відмовлятися від Бога, і що голосувати не гріх, але “коли увесь світ буде обирати одну людину, тоді не ходіть на вибори – це буде антихрист”.

А якась раба Божа, прийшовши до о. Кукші, пові-

домила йому, що під час молитви в неї в кімнаті з'являється якесь світло. Вона явно бажала дістати похвалу від о. Кукші, але він спокійно їй порадив:

– А ти висповідайся, коли я прийду в храм, і тобі більше не буде світитися. Жінка розчарована відійшла від нього.

Отець Кукша всіляко протверджував фанатиків, “які проціджують комарів”. Деякі не їли яблук, тому що всередині нього насінна коробочка схожа на п'ятикутну зірку. Отець Кукша спокійно пояснював, що ця “зірка” – на честь п'яти ран Спасителя. Йому показували зображення п'ятикутної зірки, вибитої на ручці ложки. Він радив перехрестити зірку і ложкою їсти їжу. Якось до о. Кукші приїхав визначний учений, у якого була якась невирішена проблема в його науковій праці. У бесіді з ним о. Кукша своїми простими словами навів його на думку про благополучний результат справи, і той учений, вийшовши з келії, у радісному здивуванні розповідав, як невчений старець допоміг відкрити йому секрет його наукових пошуків.

Якось восени 1958 року (розповідала духовна сестра) пізно ввечері я була в келії о. Кукші, писала відповіді на листи. Отець Кукша дивився з вікна на вогні розташованого внизу за рікою міста Заліщики. Я подумала:

– От, батюшка дивиться на грішний світ – там гинуть душі... Раптом о. Кукша повернувся до мене і радісно вигукнув:

– Всі спасуться, всі спасуться! Якщо покаються, то і партійні, і всі, всі спасуться! Він передбачав, що комуністична партія впаде, і багато колишніх комуністів навернуться до Бога.

У Почаєві жило багато духовних чад о. Кукші. Одна з них, Тетяна Масалова, смертельно вчаділа напередодні свята святого апостола Андрія Первозванного в 1958 році у віці 31 року. У неї був прекрасний характер: добра, чуйна, милосердна, готова душу покласти за ближнього. Вона добре вміла шити чернечий одяг (шила ченцям і

о. Кукші), працювала бухгалтером. Вона мала дочку Галину дев'яти років, котру виховувала сама, без чоловіка (розійшлися). Отець Кукша дуже хвилювався, що Тетяну спіткала “нагла” смерть, а за померлих такою смертю тяжко молитися. Він говорив, що апостол Андрій дуже строгий і покарав Тетяну смертю за те, що вона в день його свята не пішла на всеношню до церкви (майже всю ніч штукатурила свою літню кухню і дуже стомилася). Усі 40 днів о. Кукша щиро молився за Тетяну й постійно повторював: “Побачиш Танечко, на 40 день, де буде твоя душечка, згадаєш ти отця Кукшу”.

Після 40 днів я побачила увісні Тетяну (розповідала сестра), вона стояла в тому одязі, у якому померла, на високому ганку великого, як клуб, будинку, і запитала мене: “Хочеш подивитися мою кімнату?”. Я ствердно відповіла. Вона мені показала кімнату дуже чисту, з пишною блакитною постіллю. Скрізь були нові тюлеві штори і накидки. Я запитала Тетяну, як вона пройшла митарства. Напевно, було дуже страшно? Вона відповіла, що навіть згадувати про них страшно. “А як же ти їх пройшла?” – “На яке митарство мене не приведуть, о. Кукша підходить, бере мене за руку і виводить. Так я і пройшла всі митарства”. Сказала, що тут вона тимчасово, незабаром її переведуть у ще краще місце.

У Почаєві жили духовні чада отця Кукші: Юліанія Павліцева з юною дочкою Марією, які приїхали із Солікамської області. Проживши в Почаєві років з півтора, Марія вирішила вийти заміж за свого земляка Петра. Довідавшись, що я збираюся поїхати до отця Кукші, Марія попросила мене запитати в нього, з чого їй зшити вінчальну сукню: з білого штапелю чи з білого батисту.

Почувши від мене прохання Марії, отець Кукша відповів: “Ніколи Марія заміж не вийде!”. Я сказала, що в молодих вже все готове до весілля, залишилося тільки сукню вінчальну зшити, і після Великодня вони будуть

вінчатися. Але отець Кукша знову впевнено повторив, що Марія ніколи заміж не вийде. Я дивувалася, чому батюшка так говорить, коли в Марії все вирішено з весіллям.

За тиждень до весілля Марія раптом сильно занедужала, і наляканий наречений негайно виїхав додому. Через кілька років Марія прийняла чернецтво з ім'ям Галина (а її мати з ім'ям Василіса). Так за молитвами отця Кукші вона стала нареченою Небесного Жениха – Христа. Обидві вони упокоїлись у Почаєві через років 15-17.

Інша благочестива дівиця просила батюшку благословити її на чернецтво, але старець благословив її на заміжжя. Велів їй їхати додому, сказавши, що на неї чекає семінарист. Пророкування старця збулося, дівчина незабаром вийшла заміж за семінарриста. Духовна дочка старця виростила семеро дітей і виховала їх у любові до Бога.

Отець Кукша неодноразово розповідав, що його бабуся жила 105 років, а він буде жити 111 років. Він з такою ревністю завжди молився Богові, що на його високому восковому чолі була синя пляма від накладання хресного знамення.

О. Кукша заохочував молодих людей присвячувати себе служінню Богові:

– Якщо архієрей чи настоятель запропонують прийняти дияконський сан, то ти не відмовляйся до 3-х раз по смиренності, а відразу поклади земний поклін і говори: Благословіть, Святий Владико (чи отець, настоятель). – Але в семінарію він не всім радив йти вчитися, говорив, що не всім це корисно.

Якось о. Кукша сказав мені (розповіла сестра), що в Іоанна-Богословському монастирі буде проживати 1000 ченців:

– Київські, почаївські, всі, всі ченці сюди збіжаться, тут буде 1000 ченців, а Кукша мусить місце приготувати.

Йди і пошукай на горі придатне місце, де можна буде побудувати корпус на 1000 ченців.

Я пішла обхідною дорогою на вершину гори (точніше, берега ріки Дністра, на схилі якого розташований монастир). Пройшовши трохи на північ, побачила рівну, як стіл, велику площу, зручну для будівництва на ній будівлі. Я підійшла до обриву гори, щоб зорієнтуватися, де знаходжуся, виявилось, навпроти монастиря, тобто над ним. Повернувшись, я сказала отцю, що знайшла придатне місце на горі, просто над монастирем, метрів за 100 від обриву. Він знову повторив, що там буде корпус на 1000 ченців, і що він повинен місце приготувати. Пророкування його почало збуватися через 30 років: після закриття і повернення монастиря нове покоління ченців, які не знали о. Кукшу і його пророцтво, почало будівництво храму і чернечого корпусу на тому самому місці, про яке йшла мова.

А ще він говорив почаївським духовним чадам:

– Прийде час – у підвалах будете молитися.

Отець Кукша мав і дар зцілення. Він багатьох зцілював самою лише молитвою. Олександра Посвалюк з Біло-Калитвинського району Ростовської області (хутір Гірняцький) розповідала, що колись працювала зав. магазином, до церкви не ходила, любила повеселитися і випити в компанії, але раптом занедужала раком голови; на чолі з'явилася злаякісна синя пухлина, яка постійно збільшувалась. Олександрю направили на операцію в м. Київ. Залишивши вдома чотирьох дітей (п'ятого маючи в лоні), вона зі своєю матір'ю приїхала в Київ, де вони пішли у Володимирський собор помолитися Богові перед операцією. Біля мощів св. великомучениці Варвари Олександра невтішно ридала, подумки прощаючись з життям. Якийсь молодий чоловік, дізнавшись від її матері причину її скорботи, порадив їм негайно їхати до о. Кукші, дав його адресу, сказав, що сам їде від нього. Вони поїхали до м. Заліщики, добрались до о. Кукші,

якому Олександра розповіла про своє горе. Отець Кукша не велів їй робити операцію, висповідав, причастив, дав їй металевий хрестик, якого велів увесь час притискати до пухлини, що Олександра і робила. Побувши в о. Кукші близько чотирьох днів і щодня причащаючись, Олександра з матір'ю поїхала додому. Хрестик вона притискала до чола всю дорогу і незабаром побачила, що половина пухлини зникла, на її місці залишилася біла чиста шкіра. Вдома десь за два тижні пропала і друга половина пухлини, чоло побіліло і очистилося, не залишилося і слідів від раку. Олександра залишила свою роботу в магазині, влаштувалася в храмі, навчилася читати по-слов'янськи і, маючи сильний голос, стала прекрасною псаломщицею (ось уже більше 30 років).

З м. Луганська до о. Кукші приїхало подружжя Бондаренків, які удочерили дочку вчаділої Тетяни – Галину. У чоловіка Косми Михайловича лікарі знайшли рак шлунку і призначили операцію. Він був партійним, депутат міськради, до церкви не ходив. Отець Кукша не благословив його робити операцію, велів щодня натще пити святу воду і молитися Богові. Косма Михайлович послухався поради старця, залишив партію і свою роботу, почав вести християнський спосіб життя, ходив у храм, щодня пив йорданську воду і прожив ще 18 років. Помер від хвороби серця.

Одну зі своїх духовних чад о. Кукша зцілив від душевної хвороби, що мучила її протягом місяця, заочно, прочитавши її листа із проханням помолитися за неї. Після одержання о. Кукшою листа вона стала повністю здоровою.

Усі випадки зцілень о. Кукшою хворих і немічних неможливо описати і перелічити, тому що він здійснював їх протягом десятиліть майже щодня.

З м. Львова часто приїжджала до о. Кукші його духовна дочка Євгенія. Вона була науковим працівником-хіміком, а її чоловік-єврей гірським інженером, визна-

чним фахівцем з гірських порід. Чоловік був нехрещений, і вона дуже вболівала і навіть хотіла розлучитися з ним, але о. Кукша велів їй терпіти і молитися, запевняв, що її чоловік буде християнином. І вже після смерті о. Кукші вона приїхала в Псково-Печерську обитель і вмовила чоловіка провести її до місця. У Печерському монастирі є Богостворені печери, де ховають покійних ченців. Євгенія запропонувала чоловікові подивитися на труни, які не закопують, а ставлять одна на другу у печерах. Коли чоловік Євгенії побачив склепіння печер, він, як гірський фахівець, був вражений, що сипучий піщаник століттями не обсипається і тримається, як камінь. Таке явне чудо справило незвичайне враження на нього. Він зрозумів, що пісок тримається тільки силою Божою, і побажав негайно охреститися, а потім і взяв шлюб з дружиною, і подитячому був відданий Богу і духівникам. Після його смерті Євгенія прийняла чернецтво з ім'ям Олена. Можна привести безліч прикладів, коли за молитвами о. Кукші закоренілі безбожники ставали щирими християнами.

У той час, як о. Кукша спокійно і вільно проживав у маленькому монастирі над Дністром, у Почаєві готувалося гоніння на скитських ченців. Великий Шепетівський старець Єпіфаній надіслав у Почаївську Лавру своїх послухників сказати наміснику Севастіану, щоб той прийняв о. Кукшу в скит (за три кілометри від Лаври), інакше його закриють, тому що там нема молитвеника. Але Намісник Севастіан не почув поради великого старця, і 10 липня 1959 року скит закрили, ченців переселили в Лавру, господарство сплюндрували, храми опоганили войовничі атеїсти.

До речі згадати про трагічний випадок, який стався при закритті скиту.

Секретар Почаївського райкому партії Ічанський, о 10 годині ранку прибувши в скит, особисто сам зривав у вітварях скитських храмів ікони зі словами:

– Якщо Бог є, то нехай відніме в мене найдорожче!

Рівно о 10 годині ранку його старшу дочку Людмилу у Львові, де вона почала своє трудове життя після закінчення інституту інженером-хіміком на Львівському автозаводі, облило кислотою з балона, який вибухнув у її лабораторії. У лікарні вона промучилася до шостої години вечора, коли її батькові прийшло повідомлення про її безнадійний стан. Рівно о шостій годині вечора Ічанський виїхав зі скиту, а його улюблена дочка померла у віці 21 року, не доживши одного місяця до свого весілля. Наступного дня її поховали в Почаєві.

Хвиля гоніння торкнулася тоді майже всіх монастирів і храмів в Україні, у тому числі й у Чернівецькій області.

Незадовго до розформування монастиря, під час Божественної літургії о. Кукша перебував у Вівтарі Покровського храму біля жертовника, на хвилину відійшов убік, і в цей час на жертовнику зі свічника впала свічка, зайнялися “покровці”, якими були покриті портир і дискос. Вогонь відразу загасили, а о. Кукша сказав:

– Ворог і звідси мене виживає, – що незабаром і збулося.

У 1960 році закрили Чернівецький Свято-Введенський жіночий монастир, черниць перевели в чоловічий Іоанна-Богословський монастир (с. Хрещатик), а ченців відправили в Почаївську Лавру. Настоятеля архімандрита Михаїла (у схимі Митрофанія) призначили на прихід недалеко від Хрещатика, а о. Кукшу в Одеський Свято-Успенський чоловічий монастир при Патріаршій дачі.

Єпископ Євменій надіслав за о. Кукшею свою “Волгу”, у яку поклали постіль о. Кукші і посадили його самого. Сидіти в машині на постелі йому було незручно, і одна з його духовних чад, які проводжали його, хотіла принести подушку з келії матінки Херувими, але о. Кукша категорично відмовився:

– Ні, ні! Не треба! Я майже 70 років прожив у монастирі і ніколи голки монастирської не взяв. І ти так само роби!

Хоча все це було придбано на особисто для о. Кукші пожертвовані гроші, але він вважав все монастирським і все залишав чернівецьким черницям, котрі повинні були переселитися в їхній монастир.

У Свято-Успенському Одеському монастирі о. Кукшу з любов'ю зустріла братія обителі. Сам митрополит Борис (Вік) виділив 2000 карбованців для харчування о. Кукші (хоча останній ніколи не користувався цією пільгою і харчувався в загальній братській трапезній), часто в нього сповідався і дуже шанобливо до нього ставився, як до святої людини. О. Кукші даний був послух сповідати людей у храмі й у Вівтарі виймати часточки з проскур під час проскомидії. А коли в Одесу на свою морську дачу приїжджав Святійший Патріарх Алексій I, то завжди запрошував до себе о. Кукшу “на чашку чаю”, любив розмовляти з ним, цікавився, як було на Афоні й у Єрусалимі в давні часи.

Отець Кукша був завжди люб'язно-шанобливий з духовним начальством, але не боявся і викрити. Так, після того, як митрополит Борис перевів Одеську чоловічу семінарію з колишнього Афонського обійстя в чоловічий Свято-Успенський монастир, а жіночий Свято-Михайлівський монастир – у с. Олександрівку, будівлі семінарії і жіночого монастиря віддав Одеському міськвиконкому, після чого прийшов до о. Кукші на сповідь, то старець з гіркотою сказав:

– Раніше митрополити були триблаженні, а тепер митрополити монастирі закривають...

Митрополит Борис, почувши слова старця, впав на коліна і заривав, просячи в Бога прощення.

В Одеському монастирі, у найближчому від Успенського храму корпусі, келії були маленькі, близько 10 кв. метрів. Там і поселили о. Кукшу. На території монастиря були свої виноградники, корівник, різні господарські будівлі, гаражі, автомашини, і все це майже на самому березі Чорного моря. Там же знаходиться і чернечий цвинтар. Між монастирем і морем розташована Патріарша дача, куди о. Кукша міг заходити в будь-який час.

Усі в монастирі любили і поважали старця, тільки один благочинний архімандрит Пилип був до нього “небайдужий”, переслідував на кожному кроці, стежив за ним, очевидно, маючи таке завдання від світської влади, пригноблював і постійно принижував його, підселив до нього в тісну маленьку келію “послушника”, що фактично був “наглядачем” і підглядачем і про все мав доносити благочинному Пилипові.

Старець не мав звички ні на кого скаржитися, волів мовчати і покривав любов’ю гріх брата, терплячи наклеп і скорботи, як істинний чернець.

У келії в о. Кукші не було навіть свого святого куточка, ікони і святиня стояли на дошці, прикріпленій до стіни над його ліжком, яке знаходилося навпроти вхідних дверей, а в куті біля теплої стіни навпроти печі стояло ліжко для “келійників”, вірніше о. Кукшу підселили до келійника Фадея, після смерті якого його місце в келії стали займати його спадкоємці згідно з наказами благочинного Пилипа.

Якийсь час благочинний Пилип навіть особисто зачиняв о. Кукшу, щоб до нього ніхто не ввійшов і не спілкувався з ним.

Отець Кукша дуже дорожив життям у монастирі і бажав померти тільки в монастирі. За чотири роки його

життя в Одесі в нього проживало в келії троє “келійників”. Один був похилого віку і сам уже досить слабкий, ледь обслуговував самого себе, помер від раку. Звали його Фадей. Другий – Серафим, у похилому віці прийшов у монастир із села, де в нього залишилися дружина і сім'я. У монастирі він доглядав за свинями, яких тримали для семінарської кухні, а в келію о. Кукші приходив тільки під час обіду і на нічліг у своєму брудному, смердючому халаті. Ніякого “догляду” о. Кукша від нього не мав, сам себе обслуговував по можливості і говорив:

– Ми самі собі послушники до самої смерті.

Одного разу я (розповідала сестра) з Почаєва приїхала в Одесу до о. Кукші на два дні: на суботу і неділю. По благословенню о. Кукші в неділю після ранішньої літургії я прийшла до нього в келію, тому що в цей день я мусила їхати. У келії перебував послушник Серафим, який був налаштований недоброзичливо до відвідувачів о. Кукші і намагався не допустити їх до нього. Отець Кукша запросив мене до свого столика і почав пригощати тим, що в нього було: рибою, виноградом, білим хлібом. Послушник Серафим збирався до пізньої літургії і, вдягаючись, квапив мене: “Скоріше, сестричко, скоріше, у келії не можна залишатися, я йду до храму!”

А о. Кукша мені тихенько промовляв: “Не поспішай, не поспішай, він зараз піде”. Я не знала, кого слухатися, отця чи послушника, який вже одягнувся і стояв наді мною, наполегливо вимагаючи, щоб я пішла. Раптом почувся нетерплячий стук у двері: думаючи, що це стукає благочинний Пилип, я схопилася руками за голову, уявляючи, який скандал вибухне зараз через мене, що буде о. Кукші. Гучний голос крикнув у двері: “Отче Серафиме, швидше, свиня пороситься, четверте поросся!!!”

Серафим почав зривати з себе парадний чернечий одяг, з голови камилавку, накинув робочий халат і на ходу поспішив зауважити:

– Скоріше, сестро, йди!

Коли за ним зачинилися двері, о. Кукша спокійно сказав:

– Тепер до четвертої години не прийде, не поспішай і не бійся, Пилип на пізній обідні.

Я години зо дві була в келії в о. Кукші, про все потрібне з ним поговорила, передала прохання і питання духовних сестер, одержала для всіх благословення (іконочки, проскурки) і

тепло попрощалася зі старцем. Так, щоб провести мене втішеною, о. Кукша помолився, і свиня опоросилася саме в той час, коли мені треба було бути в нього, а келійник за нешанування старця замість літургії цілу неділю змушений перебувати в хліві. Останнім “келійником” був сільський молодик, здоровий тілом, але хворий душевно послушник Микола (пізніше в чернецтві Єпіфаній), злобливо і відверто ненавидів о. Кукшу, точніше, не він, а ворог, який сидів у ньому, який вустами послушника Миколи роздратовано гарчав: “Почаївські ще тільки думають приїхати, а ти вже молишся, щоб вони благополучно доїхали!”.

Він так знущався з о. Кукші, що рідний батько, який приїхав відвідати його, обурився і дорікнув синові з погрозою, що Господь покарає його за нелюдське ставлення до старця.

Келійник Єпіфаній ніс послух двірника, підмітав територію монастиря. Коли йому набридло це заняття, він попросив о. Кукшу:

– Батюшко, помоліться, щоб дощ пішов і змив землю.
– Добре, Єпіфаночку, помолюся.

Години через дві на безхмарному небі з’явилися хмари і пройшов проливний дощ, який змив усе сміття з землі, і Єпіфаній відпочивав у той день.

В Одесі нелегко було потрапити в келію до о. Кукші, зате як він радів, побачивши своїх духовних чад, яким вдавалося до нього прийти! Відразу вдягав епитрахиль, сповідав і причащав Святих Христових Тайн, поки келійник був на послуху. А духовні чада дорогою в поїзді готувалися до причастя, намагаючись непомітно для навколишніх вичитати правило, не їли і не пили до прибуття поїзду до Одеси (до третьої години дня).

Вдень ворота монастиря були замкнені й охоронялися семінаристами. Ми перелазили через високу кам'яну огорожу позаду пральні з боку маяка (згадує сестра), нишком пробиралися в келію дорогого духівника, вручали йому привезені гостинці і скромні подарунки.

Одного разу ми приїхали до нього на свято св. Апостола Андрія Первозванного 13 грудня. В Одесі було холодно, йшов сніг, каміння на морському березі обмерзло. Ми відвідали о. Кукшу і збиралися йти на квартиру. Проводжаючи нас, він промовив:

– Одна крапля святої води море освячує. А скільки святих місць Чорне море омиває! Вода в ньому свята, від 13 хвороб. Ось, після обіду вигляне сонечко, йдіть і скупайтеся в морі!

І дійсно, після обіду перестав падати сніг, виглянуло сонечко, і я скупалася – тричі занурювалася у воду зі співом йорданського тропаря і згадувала о. Кукшу, як він велів. Після такого купання тіло горіло так, ніби я вийшла з гарячої лазні.

Отця Кукшу люди намагалися зустріти, коли він йшов із храму в келію, щоб поговорити чи передати щось так, щоб не бачив благочинний.

Останнім часом о. Кукша був звільнений від послуху сповідати людей, і під час літургії мусив перебувати у Вівтарі, виймати часточки з проскур.

Одна з його духовних чад розповідала:

– Коли ми приїхали до о. Кукші і дізналися, що він уже не сповідає в храмі, то засумували і заплакали. Отець Кукша, проходячи повз нас у притворі, зупинився, благословив і почав заспокоювати, що він у Вівтарі, у

найсвятішому місці. А коли нам вдалося побувати у нього в келії, він радісно сказав мені: “Матір Божа хоче взяти мене до себе, але молися, і Кукша буде жити 111 років! А то, 90 років і Кукші нема, візьмуть лопаточки і закопають”.

Я подумала: хто я, щоб вимолити о. Кукшу, адже і без мене весь світ за нього молиться, він і колись розповідав, що його бабуся жила 105 років, а він буде жити сто одинадцять років, виходить, доживе.

Одного разу підчас обіду в Одесі в своїй келії о. Кукша сказав:

– Усіх своїх духовних чад поховую: і Фаддея, і Варфоломія, і Феофанію, а Варвара залишиться, вона потрібна, – можливо для того, щоб описати його життя правдиво, тому що після смерті о. Кукші багато хто стали від його імені поширювати суперечливі “заповіти, листи, фантастичні житія”, тоді як у житті о. Кукші було все простіше і реальніше, позбавлене якогось фанатизму, як це видно з усіх вищевикладених оповідань.

В останній рік життя о. Кукші Патріарх Алексій І благословив його на літаку прилетіти в Москву і приїхати в Трійце-Сергієву Лавру на свято віднайдення мощів св. Сергія Радонежського. Отець Кукша в 90-літньому віці вперше за послух відправився літаком до Москви. Його супроводжували молоді люди: ієродиякон Віталій і черниця Параскева, яких так заколисало в літаку, що о. Кукші довелося за ними в дорозі доглядати, подавати воду тощо.

У Трійце-Сергієвій Лаврі було дуже багато народу й іноземних гостей, уся територія Лаври була заповнена людьми. Коли о. Кукша вийшов із храму, люди підняли його на свої плечі і не відпускали тривалий час, а він благословляв народ на всі чотири боки і смиренно просив відпустити його. Іноземні гості й усі, хто вперше бачив таке видовище, запитували, хто цей старець, якого так любить народ? Повернувшись до Одеси, о. Кукша продовжував безмовно нести свій хрест. Він говорив:

– Ченці не скаржаться і не виправдовуються.

Восени 1964 року він занедужав: у черговому приступі злості келійник Микола в жовтні о першій годині ночі вигнав о. Кукшу роздягненим з келії. Маючи намір пройти до корівника, старець, блукаючи в темряві десь по винограднику, впав у яму, пошкодивши ногу (тріщина в кістці), лежав у тій ямі до ранку, поки братія, що йшла до храму на службу, почула його слабкі стогони і витягла з ями. Отець Кукша сильно застудився, його положили в ліжку, до хворої ноги прив'язали поперечну паличку, щоб він не зміг взути чоботи і піти до церкви, без якої вже не міг прожити і дня.

Ліжка його стояло поруч з вікном біля холодної стіни, за якою був неопалюваний коридор, він застудився ще більше, дістав двостороннє запалення легенів.

От як згадує свій останній візит до о. Кукші його духовна дочка:

– У листопаді, у вільні від роботи дні, я приїхала в Одесу до о. Кукші, якого знайшла прикутим до ліжка. Він, лежачи, висповідав мене і причастив з дароносиці, яка лежала на його грудях. Біля нього була матінка Херувима, благочинний дозволив їй доглядати за помираючим старцем. Вона розповіла мені, що о. Кукша “тільки тілом ще на землі, а душею вже на небі”, що по ночах вона бачить і чує, що він вигукує, ніби правлячи літургію, відкриває уста для прийняття Святих Дарів, а коли вранці приходять брати, причастять його, після їхнього відходу він ремствує, що неправильно вчинив, причастився двічі: адже він був присутнім на літургії і причащався Святими Дарами, але прийшла братія і знову його причастила, а він не посмів відмовитися.

– Наступного ранку я сама бачила, – розповідала сестра, – він лежав із заплющеними очима, але не спав, увага його була десь не тут на землі, а в іншому світі, видимому тільки його духовним очам. Він часто хрестився, шепотючи губами молитву. Я вимила в келії

підлогу на прохання матінки Херувими і, стоячи біля ліжка в ногах о. Кукші, плакала, не в силі стримати сльози, які лилися потоком, побачивши напівживого, слабкого і безпомічного старця. Він розплющив очі, подивився на мене і запитав: “Що це за дівчина плаче?” – “Це Ваша духовна дочка В., отче”, – сказала матінка Херувима. – “А, моя духовна донечка В.! Врятуй, Господи, помилуй і збережи Твоєю благодаттю мою духовну дочку В.”.

Він часто розплющував очі і невпинно благословляв мене своєю слабкою рукою. А я не могла відвести від нього погляду і піти, знаючи, що бачу востаннє найдорожчу для мене людину на світі, намагаючись запам'ятати назавжди кожне його слово і рух.

Матінка Херувима доглядала за о. Кукшою, не відходячи від нього ні вдень, ні вночі. Келійника на той час переселили з келії, а благочинний Пилип був у від'їзді, знаходячись у Москві. Разом з матінкою Херувимою за о. Кукшою доглядали його духовні чада: схимонахиня Марія-корівниця, медсестра монастирської лікарні Настасія (у схимі Ангеліна), і приїхала з Почаєва його близька духовна дочка схимонахиня Феофанія. Вони не відходили від старця і навіть на ніч залишалися в його келії, дозволяючи собі тільки короткий сон.

В ніч з 23 на 24 грудня (за н. ст.) 1964 року отець Кукша перестав дихати... Коли о другій годині ночі прокинулися матінки, що чергували, його душа вже відлетіла в потойбічний світ.

Як при житті о. Кукша приховував свої чесноти, так і при кончині він побажав померти без свідків.

Прийшов ієромонах Єремія (нині настоятель Пантелеймонівського монастиря на Старому Афоні), який щиро шанував о. Кукшу, він звелів нарядити покійного старця в похоронні одяги, а сам керував і підказував, у що вдягати.

Коли тіло о. Кукші було одягнене і покладене в домовину, його понесли в Успенський храм, а о. Єрмія сказав настоятелю архим. Антонію, що потрібно вдарити в церковний дзвін, як прийнято за небіжчиком. Але настоятель не дозволив, боячись, що все місто кинеться в монастир, щоб попрощатися з великим старцем.

Матінка Феофанія і духовна дочка о. Кукші молода жіночка Галина Богатирьова (у чернецтві Феодосія) пішли на 16 станцію Великого фонтану Одеси за хлібом для панахиди, а коли повернулися, то воротар їм сказав, що отця Кукшу вже відспівують. Якби вони трохи затрималися, то не встигли б поховати старця. Після відспівування, близько 12 години дня, о. Кукшу поховали на монастирському цвинтарі недалеко від Успенського храму. Народ йшов потоком на могилу о. Кукші, щоб попрощатися з ним. Днів через два приїхав благочинний Пилип і почав замикати цвинтарну хвіртку на замок, але люди перелазили через паркан, щоб прикласти до могильного хреста дорогого і всіма гаряче любимого старця.

— Я дуже плакала, дізнавшись про кончину (розповідала почаївська сестра В.) і думала, що ніколи не заспокоюся. Одного разу уві сні я побачила себе, що перебуваю в напівпідвальному приміщенні під храмом, де праворуч під вікном стоїть кипарисова двомісна рака, у ній під склянню кришкою лежать в однакових схимах преп. Іов Почаївський і отець Кукша. Невидима рука відкрила кришку раки, і преп. Іов живий встав і вийшов із приміщення, потім з раки піднявся о. Кукша і, йдучи,

сказав мені: “Перестели раку, у ній все намокло, дуже сильно ллється через вікно вода”. Я перестелила в раці мокрі пелени, замінивши сухими. Прийшов преп. Іов і мовчки ліг на своє місце. Слідом за ним прийшов о. Кукша, ліг у раку, благословив мене і велів закрити кришку.

Після цього сну я перестала так сильно плакати й уболівати”.

Ще будучи живим і здоровим (в Одесі) о. Кукша якось запитав мене:

– Ти знаєш, де знаходяться Ближні Печери в Києві?

– Звичайно, Батюшко!

– Ось там буде лежати Кукша. Домовину відкопають і будуть перевозити на міський цвинтар, а Кукшу виймуть із труни і сховають, у домовину накладуть цеглинок, скажуть: “Кукшу повезли!” А Кукшу таємно переправлять у Київ і покладуть у Ближніх Печерах, там я і буду лежати.

Старець Кукша радив, щоб після його кончини віруючі приходили на могилку, розповідали про біди та нужди. Кожен, хто приходить з вірою до місця його земного упокоєння, завжди діставав розраду, напоумлення, полегшення і зцілення від хвороби по його богоугодних молитвах і заступництву.

Через кілька років після кончини о. Кукші я була свідком такого чуда: прийшовши на монастирський цвинтар, зустріла там молоду черницю, яка запалювала свічкою лампади на могилах. Спочатку вона запалила лампаду біля митрополита Бориса, потім перейшла до могили о. Кукші, налила в лампаду оливу, заправила ґнотик і зі свічкою направилася за вогнем до могили митрополита Бориса. Але в цей час ґніт у лампаді на могилі о. Кукші зайнявся сам собою. Я повернула черницю і сказала, що лампада горить! Що за чудо? Вона відповіла, що це вже не перший раз трапляється, коли лампада сама загоряється, а також і свічі на могилі отця Кукші.

– Восени 1993 року, – пригадує духовна дочка старця, – я пішла до могилки отця Кукші і побачила там багато людей, які приїхали з Молдавії. Вони розповіли, що в однієї жінки був дуже хворий шлунок. Взявши землю з могилки старця, вона приклала її до живота і заснула. Прокинувшись, відчула себе зціленою. Так само зцілилася ракова хвора, сімдесятидвохрічна М., жителька міста Одеси.

Відповідно до рапорту, поданого митрополитом Одеським і Ізмаїльським Агафангелом, Священний Синод Української Православної Церкви 4 жовтня 1994 р. прийняв рішення про канонізацію схиархімандрита Кукші (Величко). День віднайдення мощів преподобного Кукші Нового – 16/29 вересня – став Днем його пам'яті.

Преподобний отче наш, Кукшо, моли Бога за нас!

Післямова:

Ще при житті о. Кукші благочинний Пилип запитував у нього:

– Отче Кукшо, я спасуся?

– Спасешся, як розсудливий розбійник, – відповів старець. Через якийсь час після кончини о. Кукші благочинного Пилипа паралізувало, він лежав у своїй келії майже нерухомий, у нього був час усвідомити все, що він вчинив за все своє життя. Перед кончиною він попросив, щоб братія прийшла з ним попрощатися. В усіх він попросив прощення і за о. Кукшу. Кончина о. Пилипа після щирого розкаяння була християнською. Поховано його, як і гнаного ним о. Кукшу, на монастирському цвинтарі біля Успенського храму в місті Одесі.

Житіє складене за розповідями черниці Варвари, місто Почаїв.

